

ATAD

Makale Türü: Araştırma makalesi

Article Type: Research article

Geliş Tarihi: 24.12.2022

Submitted: 24.12.2022

Kabul Tarihi: 24.03.2023

Accepted: 24.03.2023

<https://doi.org/10.56448/ataddergi.12223768>

Burhan Erhan AVDAROĐLU¹

KLASİK ÇAĞ OSMANLI HARP USULÜNDE SÜVARİ TALİMİ; FURUSİYE ESERLERİ ÜZERİNDEN BİR İZAHAT

Öz: Askerî bir yapı üzerine kurulan Osmanlı İmparatorluğu, tarihsel köklerini aldığı süvari geleneği üzerine ordusunu yapılandırmıştı. Bu yapılandırma, başlarda profesyonel olmayan Gazi Alplar şeklinde temayüz etmiş olsa bile, geçen zaman içinde önce timarlı sipahilere, takiben kapıkulu süvarilerinin varlığına doğru evrilmiştir. Askeri devrimin kendini Osmanlı ve rakipleri için ciddi manada hissettirmeye başladığı 1650-1700 yıllarına kadar, meydan muharebelerinin savaş tarihini etkilediği bilinen bir hakikattir. Bu süre içerisinde, muharebelerin başlangıç, ilerleme ve sonucunun belirlenmesinde süvarilerin etkinliği ortadadır. Bu etkinliğin sağlanması için süvari geleneğine ciddi manada bağlı olan Memlûk, Safevi ve Osmanlı Devletlerinde süvariliğin gelişmesi için birçok eser kaleme alınmıştır. “Furuskiye” yahut “Silahşorname” de denilen bu eserler, olası bir savaş durumunda süvarinin atını nasıl sürmesi gerektiği, oku, yayı, kılıcı, kalkanı, gürzü, mızrağı ve ciridi nasıl kullanması gerektiği ve olası yaralanma ve kazalar da yapılması gerekenleri anlatan adeta birer ders kitabı niteliğindedir. Söz konusu eserlerin önemi ise yine özellikle Avrupa ile girilen muharebelerde anlaşılacaktır. Zira bu eserlerde Avrupa süvarisi karşısında Osmanlı süvarisinin nasıl başarılı olduğunun sırları mevcuttur. Bugün elimize ulaşan Matrakçı Nasuh’un “Tuhfetü’l Guzât”, Firdevsî-i Rûmî’nin “Silahşorname” ve Aristoteles’e atfedilen “Âdâb-ı Harb ve Üslûb-ı Ceng” isimli eserler

¹ Uzman, erhancavdaroglu@gmail.com , ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7129-1114>

birer furusiye olma özelliği taşımalarının yanında süvarilerin nasıl talim ettikleri, bu talimlerin savaş anında nasıl pratik uygulamaya döneceğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Klasik dönem Osmanlı harp usulünün süvariler üzerinden incelendiği bu çalışmada, Osmanlı ordusunun belkemiği konumundaki süvari sınıfının talimlerinin izah edilmesi, bunların hem girişilen muharebelerde batıya karşı sahip oldukları üstünlüğün izahı hem de askeri devrime neden uyum sağlayamadığı meselelerine bir izahat getirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Furusiye, Klasik Çağ, Tımarlı Sipahi, Kapıkulu Süvarisi, Talim

Abstract: The Ottoman Empire, which was founded on a military structure, organized its army on the cavalry tradition which constituted its historical roots. Although this organization initially emerged in the form of unprofessional Ghazi warriors, it has evolved over time first into the cavalry timariots then to the Kapıkulu cavalry (mounted Janissaries). It is a known fact that until 1650-1700, until the military revolution started to make itself felt seriously for the Ottoman Empire and its rivals, the pitched battles affected the history of the war. During this time, the effectiveness of the cavalry in determining the start, progress and outcome of battles is obvious. In order to ensure this practice, many works were written for the advance of cavalry tradition in the Mamluk, Safavid and Ottoman Empire, which were seriously attached to the cavalry tradition. These works, also called "Furusiye" or "Gunshort", are almost a lesson that explains how the cavalry should ride his horse in a possible war situation, how to use the arrow, bow, sword, shield, mace, spear and javelin and what to do in possible injuries and accidents. The importance of these works will be understood especially in the battles with Europe. Because, in these works, there are secrets of how the Ottoman cavalry was successful against the European cavalry. The works of Matrakçı Nasuh's "Tuhfetü'l Guzât", Firdevsî-i Rûmî's "Silahşörname" and "Âdâb-ı Harb and Üslûb-ı Ceng" attributed to Aristotle are not only furusiye, but also how to train cavalry. what they teach is very important in terms of showing how these drills will return to practical application during war. In this study, which examines the classical Ottoman warfare style through cavalry, it is aimed to explain the training of the cavalry class, which is the backbone of the Ottoman army, to explain both their superiority over the west in the battles and why they could not adapt to the military revolution.

Key Words: Furusiye, Classical Age, Timariot Cavalry, Kapıkulu Cavalry, Training

Giriş

Askeri bir temel üzerine kurulan Osmanlı Devleti, ordunun yapısını da kendisinden önce kurulan devletlerde olduğu gibi süvariler üzerine inşa etmiştir.

(ATAD)

Bu yapı, savaş usullerini ve savaşların gelişimini de söz konusu birliklere dayanan taktiklerle geliştirmek durumunda kalmıştır. Bu süreçte askerlikte ki usul, kaide ve eğitim aşamalarını yine askeri tecrübe ve birikimlere dayandırarak ele alan ve adeta birer ders kitabı niteliğine olan “furusiyeye” yahut “silahşorname” denilen eserler önemli rol oynamışlardır. Bu eserlerde at ve süvari eğitiminin yanı sıra süvarinin atıyla uyum içinde olması için gerekenler maddeler halinde yazılmıştır. Bu eğitimlerin sonunda âdeta atıyla bütünleşen süvarinin yine at belinde ok ve yay, kılıç, kalkan, mızrak, vd. harp aletlerini kullanımı, süratle taarruz, ricat ve kuşatmayı nasıl yapması gerektiği teferruatıyla izah edilmiştir.

Furusiyelerin yazılmasında, nesilden nesile gelişen süvariliğin zaman içinde unutulmaması ve gelecek kuşaklara ulaştırılması temel amaç edinilmiştir. Selçukîler devrinden günümüze ulaşan bir furusiye kitabının henüz bulunamamış olması haddi zatında oldukça enteresan bir mesele olmakla beraber, Osmanlı, Safevi ve Memlük furusiyelerinde² yer alan bilgilerin temel kaynağının Selçuklu furusiyeleri olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Bu gerçekte ışığında, Osmanlı, Safevi ve Memlüklerin aynı geleneğin birer mirasçısı olarak birbirleriyle girdikleri muharebelerde zaferin nasıl olup da Osmanlı Ordusu tarafından kazanıldığı meselesi oldukça önemli bir soru işaretidir.

Bu çalışmanın amacı, uzun zamandır yapılan Askeri Tarih çalışmaları içerisinde oldukça az değinilen ve adeta karanlıkta kalmaya yüz tutmuş olan furusiyelerin, süvari sınıfının eğitiminde nasıl bir yer tuttuğu furusiye metinleri ve bu metinlerin adeta uygulama sahası olan muharebeler ışığında açığa çıkartmaktır. Bu amaçla, çalışma içerisinde “Furusiyelerin süvarinin yetişmesinde nasıl bir etkiye sahip olduğu?”, “Her süvarinin bu eserleri görmesinin mümkün olup olmadığı?”, “Furusiyeye kitaplarında yazan usullerin muharebe meydanında ne kadar kullanılıp, ne kadarının kullanılmadığı?”, “Şifahi süvari geleneğinin kuruluş devrine nasıl etki ettiği?”, “Şifahi gelenekten yazılı geleneğe geçen zaman zarfındaki harp usulünün nasıl olduğu?”, “Harp usulünün şekillenmesine Raiyyetzade Beylerin katkısının olup olmadığı?”, “Aynı süvari geleneğinden gelen devletlerin karşı karşıya gelmesi durumunda zaferin nasıl kazanıldığı”, “Askeri Devrimle beraber süvari geleneğinde meydana gelen değışikliğin nasıl bir hal aldığı?”, “Furusiyeye kitaplarının izahatının neden önemli olduğu?” sorularına cevap aranmaya çalışılacaktır.

² Ümran Karadeniz, “Silahşorluğa Dair Önemli Bir Kaynak: Anonim Silahşorluk Risalesi”, *TTK Belgeler Dergisi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*, C. XXXVIII, S. 38, Ankara 2013, s. 2.

İç içe geçen tüm bu sorulara aşama aşama cevap verebilmek için çalışma iki ana kısımdan oluşacaktır. Birinci kısımda, Furuşiyeler eserlerinin tarihsel dayanağı olarak görülen Selçuklu ordusunu savaşma tarzı kısaca izah edildikten sonra, söz konusu eserlerin şifahi aktarıldığı düşünülen Osmanlı ordusunun ilk üç muharebesi olan Bafeus, Palekanon ve I. Kosova Meydan Muharebesi anlatılarak süvarinin Osmanlılar için etkinliği ve önemi ifade edilecektir. İkinci kısımda ise, Askeri Devrimin ortaya çıkmaya başladığı ve Osmanlılar için “Klasik Çağ” denilen devirdeki harp usulleri yine muharebeler, yaşanan değişiklikler, süvarinin bu değişikliğe uyum sağlayıp sağlayamadığı, piyadelerin bu usuldeki yeni konumu furuşiye talimnameleri ışığında izah edilecektir.

1. Gazi Alplardan Profesyonel Süvariye Geçiş; Sözlü Süvari Geleneği

Kendilerini Selçuklu Devleti'nin tabî mirasçısı olarak gören Osmanlılar, Orta Asya Türk Devletleri ve onları takiben önce Büyük Selçuklu, ardından Anadolu Selçuklu Devleti' de kendisinden önceki Türk devletlerinden miras kalan taktik ve stratejileri³ bulunduğu çağa göre geliştirmiş ve uygulamıştır. Bu taktik ve stratejilerden bazıları; muharebenin başında sahte ri'cat, vur-kaç taktiği, su kuyularının zehirlenip ve ekinlerin yakılması, savaş öncesi istihbarat toplanması⁴ ve atların nallarının ters çakılmasıdır.⁵ Bu usuller, ilerleyen zaman da birçok harp stratejisinin temelini oluşturmasıyla beraber, önemli ölçüde süvariye dayalı olması bakımından da dikkat çeker.⁶

Süvariye dayanan bu şifahi gelenek, Anadolu coğrafyasında ortaya çıkan ve rakibi Bizans İmparatorluğu ile daimi bir çatışma içinde bulunan Osmanlıları da etkisi altına almıştır. Öyle ki, geçimlerini çoğunlukla tarım ve hayvancılıkla sağlayan bu Türkmen taifesinin söz konusu furuşiyeleri ulaşıp, onları okuyarak savaşıklarını düşünmek oldukça zor bir ihtimaldir. Bu sebeple, söz konusu Türkmenler atalarından ve dahi onların atalarından kendilerine miras kalan süvari geleneklerini adeta bir “usta-çırak” ilişkisi altında devam ettirmişlerdir.

³ Gregory Ebu'l Ferec, *Abu'l Farac Tarihi*, Çevr. Ö.R. Doğrul, I-II, Ankara, 1978, s. 97.

⁴ Anonim, *Anonim Selçuknâme*, Çev. Ve Yay. Haz. Halil İbrahim Gök-Fahrettin Coşguner, Atıf Yayınları, Ankara 2014, s. 51.

⁵ Muharrem Kesik, *At Üstünde Selçuklular*, Timaş Yayınevi, İstanbul 2014, s. 110.

⁶ Burhan Erhan Çavdaroğlu, “Selçuklu Harp Sanatının İncelenmesi; 1116 Bolvadin Muharebesi Örneği”, *Bolvadin Araştırmaları 1*, Eğitim Yayınevi, Konya 2018, s. 332.

Osman Bey'in beyliği oluşturmaya başlamasını takiben yapılan savaşlarda alınan bölgeler, *timar* adı altında, Osman Bey'in savaşçı alpları arasında belli bir nizam içerisinde taksim edilmiştir. Hatta bu durumu Aşıkpaşazade, Osman Gazi'nin fethettiği arazileri, yanındaki Alplere yahut "*nkerlerine*" timar olarak verdiğini ve bu timarların gazilerin ölümü durumunda çocuklarına intikal etmesi için bir de kanun koyduğunu yazar.⁷

Sipahilerin devletin kuruluş dönemindeki ilk halleri '*Gazi Alp*' Őeklindeki profesyonel olmayan askerî bir zmreydi. Selçuklu Devleti'nin zaafiyet içerisine girdiği zamanlarda müstakil hareket eden bu Alplar zamanla Osmanoğulları'na sadakatle bağlanmaya başlamışlardır. Bu gazilerin Osman ve onun neslinin etrafına toplayan Őey başlı başına gaza değildi elbette. Zaferlerin beraberinde getirdiği ganimet de beyliği kısa sürede her bölgeden savaşçıların toplandığı bir merkez haline getirmişti.⁸ Bunlara ilk devirlerden itibaren mir topraklardan yurtluk verildiği de ifade edilir. Buradan hareketle de gazi alpların timarlı sipahinin ilk nüvesi olduğunu söylemek mümkündür.

Timarlı sipahi, kendisine dirlik olarak verilen arazinin rfi vergilerini toplamakla yükümlü bir nevi devlet görevlisiydi. Buna ek olarak, savaş zamanında orduya atlı olarak mükemmel teçhiz edilmiş Şekilde katılma zorunlulukları vardı. Sipahiye, kendisine verilen toprağın büyüklüğü kadar yanında yeterli miktar da cebeli getirme zorunluluğu da Őart koşuluyordu. Timarın, askerî ve idari yönetiminde söz konusu içe dair kişinin yeteneği ve aileden gelen geleneğin korunması amacı üzerine timar verilen kişinin sipahi oğlu sipahi olmasına zen gösterilirdi. Zira söz konusu oğullar, doğdukları andan yetişkinlik dönemlerine değin babalarının⁹ yanında askerî eğitim olarak yetişirlerdi. Bu sebeple, Osmanlı

⁷ Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşazade Tarihi*, Yay. Haz. Necdet ztrk, Bilge Kültür Sanat Yayinevi, İstanbul 2013 s.30; Aşıkpaşazade, *a.g.e.*, s. 31-32; Oruç Bey, *Oruç Beğ Tarihi*, Yay. Haz. Necdet ztrk, Bilge Kültür Sanat Yayinevi, İstanbul 2014., s. 14; Mevlana Mehmed Neşri, *Cihânnümâ*, Yay. Haz. Necdet ztrk, Bilge Kültür Sanat Yayinevi, İstanbul 2013, s. 55-56; Anonim, *Anonim Osmanlı Tarihi (1299-1512)*, Yay. Haz. Necdet ztrk, Bilge Kültür Sanat Yayinevi, İstanbul 2015, s. 16; Emine Erdoğan znl, *Ayntb Sipahileri*, Berikan Yayinevi, Ankara 2011, s. 45.

⁸ Halil İnalcık, "*Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış*", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.1, Ankara 1999, s. 40; Osmanlı Devleti'nin kuruluş meselesi hakkındaki tartışmalar için bkz. Cemal Kafadar, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu İki Cihan Aresinde*, ev. Ceren ıkın – Yay. Haz. Mehmet z, Birleşik Yayinevi, Ankara 2010.

⁹ Gülgün el-Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu (1530-1699)*, İletifim Yayinevi, İstanbul 2010, s. 221.

sisteminde timarlı sipahi olmakta öne çıkan önemli noktalardan birisi de “ocakzadeli” olma meselesidir.¹⁰ Osmanlıların kendisinden önceki beylikler yahut Hıristiyan devletlerin bir bakiyesi olan sipahilere veya feodal beylere itibar göstermesinin esas nedeni budur. Öyle ki Rumeli’de gaza yapan uç beyleri Evrenosoğulları, İshak Bey Oğulları, Mihaloğulları, Paşa Yiğit Oğulları için bu sistem uygulanagelmıştır.¹¹

1669 yılında yaşanan Kandiye Savaşı’na katılan *Guillatière*, savaştaki timarlı sipahilerden bazılarının ölümlerinden sonra timarın oğullarına verilmesi için küçük yaştaki çocuklarını da yanlarında savaşa getirerek, bir nevi namzet göstererek, alaybeyine yahut beylerbeyine takdim ettiklerini Gülgün Üçel Aybet’in eserinde okumak mümkündür.¹²

Burada görüldüğü üzere, aileden Ocakzadeli olarak yetişen timarlı sipahilerin savaş usullerini öğrenme ve uygulaması sözlü bir gelenek olarak devam etmiştir. Söz konusu sipahilerin meskûn buldukları bölgedeki imkânların kısıtlılığı göz önüne alındığında, herhangi bir furusiye kitabını görme imkanlarının olmadığı ortadadır. Bu bilgiyi destekler nitelikteki bir başka delilse vefat etmiş olan sipahilere ait tereke kayıtlarıdır. Sipahi terekelerinde çıkan envantere bakıldığında, atlar¹³, üzenği ve binış takımları¹⁴, okçuluk malzemeleri ve sadak tirkeş takımları¹⁵, gürz ve şeşperler¹⁶, zırhlar¹⁷ ve diğer harp edevatına rastlanmıştır. Fakat Edirne, Sivas ve Erzurum gibi önemli timarlı sipahi merkezlerinden kalan bu terekelerin hiçbirinde herhangi bir furusiye eserine denk gelinmemiştir. Bu açıdan söz konusu dönemde timarlı sipahiliğin şifahi

¹⁰ M. Hilmi Arıç, *17. Asrın İkinci Yarısında Osmanlı Savaş Tekniği ve Timarlı Sipahiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2010, s. 14.

¹¹ Özünlü, *a.g.e.*, s. 44.

¹² “Bizimle seyahat eden genç bir Türk üç yaşında oğlu ile yola çıkmıştı. Onu Kandiya’ya, o sırada kuşatma kumandanı olan sadrazama götürüyordu. Bir çocuğun yaşı ne olursa olsun, babasının ölümü halinde hemen babasının timarına hak kazanıyordu. Ben bunlardan birini Macaristan’da gördüm.” Aybet, *a.g.e.*, s. 221-222.

¹³ Arıç, *a.g.t.*, s. 66.

¹⁴ Arıç, *a.g.t.*, s. 68.

¹⁵ Arıç, *a.g.t.*, s. 77.

¹⁶ Arıç, *a.g.t.*, s. 81.

¹⁷ Arıç, *a.g.t.*, s. 93.

geleneğe dayandığı görülmektedir. Bundan sonra transkribe edilecek terekelerde mutlaka bakılması gereken Őeyler listesinde söz konusu furusiye eserleri birinci sırada olmalıdır.

Sözlü süvari geleneğinin tek temsilcisi elbette ki Doğu milletleri değildir. Osmanlıların fethettiği bölgelerdeki feodal Hıristiyan beylerine timar verilerek onların da timarlı sipahi sınıfına dahil edilmesi oldukça sık görülen bir durumdur.¹⁸ Söz konusu beylerin, yetiştikleri Avrupai tarza sahip süvari geleneklerine nasıl sahip oldukları konusu başlı başına incelemeye değer bir başka husustur. Raiyyet Kökenli denilen bu sınıfın, süvari geleneğini kitaplardan mı yoksa Şifahi bir gelenekten mi öğrendiği sorusu henüz net bir biçimde cevaplanabilmiş değildir. Bu sorunun cevaplanabilmesi için özellikle Balkan coğrafyasındaki Raiyyet Kökenli sipahi ve sancak beylerinin tereke kayıtlarının tafsilatlı incelemesi yapılmalıdır.

Söz konusu Şifahi süvari geleneğinin temsilcilerini ve onlara dair bilgileri bu Şekilde kısaca izah ettikten sonra, söz konusu "*Kuruluş Devri*"ndeki harp usulünü yine devrin muharebeleri üzerinden izah etmek konunun anlamını kavramak için oldukça önemli görülmüştür. Beyliğin kurulduğu zaman dilimi olan 1302'de, Osman Bey'in alpları belli bir düzende saldıran, bunu takiben yine belli bir düzende geri çekilerek askerî taktik ve harekata dayanan birçok usul benimsemiş olan savaşılardı. Söz konusu usulü benimseyen alpları, düzenli talim yapan birlikler olarak görmek pek mümkün değildir. Onlar, yaşam biçimleri olarak savaşı benimsemeleri sebebiyle her an avda, gezintide, gte belli taktikleri adeta savaştaymışasına uygulamaları sebebiyle her an bir muharebeye hazır hldeydiler.

Bafeus Savaşı, erken dönem Osmanlı harp usulünün anlaşılması için kritik öneme sahiptir. Zira bu muharebe ve muharebenin gelişimini kaynakların verdiği bilgiye dayanarak incelediğimizde, Osmanlı savaş makinesinin ilk izlerini karşımıza çıkartacaktır. Muharebe öncesinde piyade ağırlıklı olan ve klasik uzun Roma kalkanları ve mızrakları ile kuşanmış olan Bizans birliklerinin karaya çıkıp yerleşmesine fırsat verilmesinin doğuracağı olası felaketleri n gören Osman Bey, emrindeki alpları ile süratle hücum ederek henüz mevzilenmemiş olan Bizans birliklerini Őafak karanlığında bir baskınla

¹⁸ Halil İnalçık, *Hicri 835 Tarihli Sret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid*, TTK Yayınevi, Ankara 1987, s. 8.

dağıtmıştır.¹⁹ Osman Bey'in usulü, aslında klasik Bozkır savaş sistemine dayalı olmakla beraber, süvariler üzerine kurulmuş bir sistemden meydana gelir.²⁰

1302 yılında gerçekleşen Bafeus Savaşı, klasik Osmanlı savaş usulünün ne olduğunu ve nasıl gerçekleştiğini görmemiz için önemli bir örnektir. Burada Osman Gazi'nin emrindeki alpları ile Bizans ordusuna karşı düzenlediği baskın taarruzu ve bu taarruzun klasik bozkır savaş usulü şeklinde (vur-kaç-imha et) şeklinde gerçekleşmesi Osman Bey'in birliklerinin halen geleneksel yöntemleri terk etmediklerini ve eski savaş usullerinde yani sadece süvariye dayanan bir usulde savaştıklarını görmemizi sağlar. Bu usulü görürken, Osman Gazi ve emrindeki alpların henüz düzenli bir ordu olmadığı, savaş usullerini herhangi bir yazılı kaynaktan değil doğrudan sözlü bir gelenekten öğrendiği hakikatini unutmamak gerekir.

Bafeus Savaşı'nı takiben Osman Bey'in bölgede imparatorluk ordusuna karşı kazandığı bu zaferle, eşitler arası birinci bir bey²¹ konumuna yükselmiş ve civardaki birçok alp onun emrinde savaşmak için açtığı bayrak altında toplanmıştır. Osman Gazi'nin bu karizması, oğlu Orhan'ın kendisinden sonra tartışmasız bir şekilde beylik postuna oturmasını sağlamıştır. Şüphesiz Orhan Bey'in beylik tahtına oturmasında bir diğer etmende 1320 yılına kadar ki fetih hareketlerinin öncüsü konumunda olmasıdır. Orhan Gazi, bu fetihlerde Akçakoca, Köse Mihal gibi komutanlarını yanından ayırmamıştır.²²

1329 Palekanon Savaşı, Osmanlı harp usulü için çok önemli bir değişimin ilk nüvesidir. Zira bu savaş klasik Bozkır savaş usulünde önemli bir yer işgal eden süvarinin yanında piyadenin de muharebenin gelişiminde önemli bir yere konumlandırılması usulüne dayanır. Burada Türkmenlerin atlarından inerek

¹⁹ Aşıkpaşazade, *a.g.e.*, s. 33; Anonim, *Anonim Osmanlı Tarihi (1299-1512)*, s. 13; Mevlâna Mehmed Neşri, *a.g.e.*, s. 50-51; Şahin Kılıç, *Bizans Kısa Kronikleri (Chronica Byzantina Breviora) Osmanlı Tarihinin Bizanslı Tanıkları*, İthaki Yayınevi, İstanbul 2013, s.192; Georges Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, Çev. İlcan Bihter Barlas, İlgi Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2009, s. 75-76.

²⁰ Mesut Uyar-Edward J. Erickson, *Osmanlı Askerî Tarihi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014. s. 22-23.

²¹ Halil İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye I*, İş Bankası Yayınevi, İstanbul 2015, s. 17.

²² Ali Irmak, *Osman Gazi ve Orhan Gazi Devri Osmanlı-Bizans Münasebetleri*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 1994, s. 43.

piyade olarak savaşması, Osmanlı askeri anlayışı açısından tam bir dönüm noktasıdır. Öyle ki Aşık Paşa'nın *Garibname*²³ isimli eserinde gcl bir at sahibi²⁴ olmayan savaşçı, gerçek bir alp (asker) bile sayılmamaktadır. Dolayısıyla, savaşçı olmak için mutlaka bir ata sahip olunması gerektiğine inanan Osmanlıların, Palekanon Savaşı'nda birdenbire piyadenin de muharebeye dahil olduğu bir usule geçmeleri, Osmanlı harp usulindeki devasa dönüşüme işaret etmektedir.²⁵ Bu devasa dönüşümün, ortaya çıkışında, Avrupaî tarzda yetişen ve sonradan Müslüman olarak Osmanlı birliklerine katılan Raiyyet Kökenli beyler önemli rol oynamış olmaları oldukça muhtemeldir. Osman Gazi devrinden itibaren Müslümanlığı seçen eski Bizans beylerinden Mihailoğulları, Malkoçoğulları, Evrenosoğulları gibi ikta sahiplerinin²⁶, genellikle piyade odaklı savaşan Roma askeri sistemindeki piyade taarruzu ve ricati usulünü Orhan Bey'e önermiş olmaları ve bu usule göre yeni bir ordu nizamı kurulmuş olduğu cevabı bizce oldukça makul bir izahattır. Bu izahata bir destek de Halil İnalçık tarafından gelmektedir. İnalçık'a göre, Osman Gazi Bitinya bölgesindeki Sakarya ve Göynük ırmaklarının arasındaki bölgede hüküm süren Türkmen ve Rum Beylerinin işbirliğine dayanmak zorunda kalmıştır.²⁷

Doğulu ve Batılı sözlü harp geleneklerinin süvari ve piyade odaklı olarak bölünmesi ve yeni usulün buna göre şekillenmesi Kuruluş Devri harp usullerinin anlaşılması için oldukça elzemdir. Söz konusu usullerin anlaşılması beylikten devlete geçişin sırlarını askeri sistem içinde aramak lzmnn doğmasına neden olmuştur. Burada zerine bilhassa eğilinmesi gereken sebep, süvarinin yanında piyadenin de savaşacağı bir taktiksel dnřm²⁸ bilincinin nasıl ortaya çıktığı sorusudur. Bu sorunun mutlak cevabı ise, tek bir teşmilde verilememekle beraber, Orhan Gazi'nin yanındaki diğer beylerle "*Dşmanınn silahu ile silahlan*" dstrunu kendisine şiar edinerek ordusunu bu yeni sisteme göre tasarladđı şeklinde izah edilebilir.

²³ Aşık Ali Paşa, *Garibname*, Yay. Haz. Kemal Yavuz, C.2/II, TDK Yay., İstanbul 2000, s. 550-560.

²⁴ Aşık Ali Paşa, *a.g.e.*, s. 552.

²⁵ Feridun M. Emecen, *Osmanlı Klasik ağında Savaş*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 21.

²⁶ İsmail Tokalak, *Bizans Osmanlı Sentezi*, Asi Kitapevi, İstanbul 2017, s. 133.

²⁷ Halil İnalçık, "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi", *Osmanlı Beyliği*, Ed. Elizabeth A. Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997, s. 82.

²⁸ Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Timaş Yayınevi, İstanbul 2012, s. 62.

Orhan Gazi devrinde ortaya çıkan bu yeni usul, süvariden ziyade piyadenin ön plana çıktığı yeni bir savaş nizamına işaret etmekteydi. Bu yeni anlayış beyliğin devletleşme çabalarının da doğrudan bir sonucu olarak okunmalıdır. Çünkü Osmanlılar, göçebe süvari geleneğini artık bir kenara bırakarak düzenli ve eğitilmiş bir ordu ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu ihtiyaca binaen Sultan I. Murad devrinde (1362-1389), Gelibolu'da bir Kapıkulu Ocağı kurulması, Kazasker Çandarlı Kara Hâtil ve Molla Rüstem'in Sultan Murad'a tavsiyesi neticesinde mümkün olmuştur.²⁹

Artık muharebelere hazırlık talimlerinin düzenli bir şekilde ve belli bir nizamla yapılması zorunluluğu doğmuştur. Bu durum sözlü süvari geleneğinin bir kenara bırakılmaya başlanarak belli talimnamelerin yazılma sürecini başlatmıştır. Öyle ki Yeniçeri Ocağı'nın kurulması ile beraber Kapıkulu Süvarileri de ortaya çıkmış ve bunların da belli eğitimlerden geçirilmesi gerekmiştir.

Önce piyadenin etkin kullanımı, takiben Yeniçeri Ocağı'nın kurulmasıyla dönüşümünü sürdüren Osmanlı harp anlayışı açısından I. Kosova Meydan Muharebesi'nin³⁰ incelenmesi askeri tarihle ilgilenen araştırmacılar için bir ders niteliği taşımaktadır.

15 Haziran 1389'da Sırp Ordusunun hücumu ile başlayan savaşta Osmanlı birlikleri, sultanın bulunduğu merkez cenahın hendek ve kalkanlarla desteklenmiş tahtalarla, onun da arkasında develerle adeta seyyar bir kale hâline getirilmiştir.³¹ Tabii ki bu seyyar kalenin muhafızı yeni kurulan Yeniçeri neferi olmuştur. Söz konusunu neferler, tıpkı Palekanon savaşında olduğu gibi bu

²⁹ "Çandarlı Kara Halil kim kadıaskeridi. Ana geldi. Eydür: "Efendi! Bunca hanlık malı niçün zaî edersin. Kadıasker eydür: "Ol nice maldur? " Rüstem eydür: "İşbu esirler kim bu gaziler alurlar. Tanrı buyruğundan bunların beşdebiri hanundur. Niçün alınmaz der. Kadıasker hana arz eyledi. Han dahi eydür: "Tanrı buyruğu ise edün." Der... Ve kendü Gelibolu'da oturdu. Her esirden yirmi beş akçe aldı. Ve bu ihdas, iki danışmendün tedbiridür... Ve hem Gazi Evrenez'e dahi ısmarladılar. "Akından çıkan esirün beşde birinü al" diler. Anun kim esiri beş olmaya. Ve her esirden yirmi beşer akçasın al" dediler... Ve hayli oğlanlar cem olundu. Hana getürdiler. Halil Paşa, "Bunları Türk'e virelüm Türkçe öğrensünler, sonra getürelüm Yeniçeri olsun" dedi. Ve hem anun gibi oldu... Andan kapuya getürdiler. Ak bürk ge'yürdiler. Adın yeniçeri kodular." Aşıkpaşazade, a.g.e., Yay. Haz. Necdet Öztürk, s. 75-76.

³⁰ Bahaddin Ertük, *Eski Türk Seferleri*, Askeri Fabrika Basımevi, Ankara 1984, s. 48.

³¹ Ahmet Refik, *Osmanlı Zaferleri*, Timaş Yayınevi, İstanbul 1996, s. 45.

seyyar kalenin sağına ve soluna yerleşerek, taarruza kalkan Sırp süvarilerini adeta ok yağmuruna tutarak taciz etmiş ve akabinde ilk dalga taarruzu sarsmıştır. Ancak söz konusu süvarilerden binicisi ve atı ağır zırhlı olup, Osmanlı okçularının atışlarından korunanlar Osmanlı sağ cenahına doğru saldırıp sağ cenahı dağıttıkları gibi, buradan merkez cenaha yüklenerak merkezdeki yeniçerileri de bozguna uğratmışlardır. Bu tehlikeli gidişatın önüne ancak şehzade Bayezid'in Osmanlı sol cenahından yaptığı karşı taarruz ile geçilebilmiştir. Gerçekten tam zamanında yapılan bu karşı taarruz neticesinde Sırp birlikleri düzensiz bir hâlde geri çekilmeye başlamış sağ cenahtaki Ali Paşa'nın birlikleri de kuşatma harekâtına başlayarak yaklaşık üç saat içerisinde Sırp Kralı Lazar'ı ve toplama Haçlı ordusunu mağlup etmiştir.³² Bu taarruz sayesinde Osmanlılar savaşı kazanmış olsalar da muharebe esnasında piyade birliklerinin gösterdiği basiretsiz tutum, Osmanlılara önemli bir ders vermiştir. Öyle ki, şifahi gelenekle gelen Osmanlı süvarisi ile henüz yetiştirilmeye başlanan ve yazılı herhangi bir furusiye talimnamesine dayanmayan yeniçeri birliklerinin uyum içinde savaşması için bir miktar daha zaman geçmesi gerekecektir. Bu zaman zarfında, iki birliğin birbiri ile entegreli olarak cenk etmesi mümkün olacak, şifahi gelenek ile yazılı gelenek birleştirilecektir.

Bu tarihlerde okçuluk talimi hakkında ortaya çıkan ilk eser, Muhammed b. şeyh Mustafa tarafından Hicri 812 Miladi 1410 civarında Arapça bir eserden tercüme yoluyla meydana getirilen *Umdetü'l-Mütenasilin* adlı eserdir.³³ Söz konusu eserde muharebeler de ok ve yay nasıl kullanılması gerektiği, okçuluğun temel esasları ve ok yay yapımından bahsedilir. Osmanlı ordusunun söz konusu zaman diliminde temel savaş silahının ok ve yay olması, kitabın ehemmiyetini ortaya koymasına bakımından oldukça önemlidir.³⁴

2. Talimli Süvari ve Piyadenin Uyumu; Sözlü Gelenekten Yazılı Geleneğe Geçişi Anlamaya Çalışmak

Osmanlılar açısından XV. yüzyıl, şifahi Türkmen-süvari geleneğinden, yazılı, talimli ve piyade odaklı savaş anlayışına geçişin yaşandığı bir yüzyıl olmuştur. Bu geçişi sürecinde hem furusiyelerin hem de süvarilerin Osmanlı harp

³² Mevlâna Mehmed Neşri, *a.g.e.*, s. 126.

³³ Ümran Karadeniz, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Savaş Oyunları ve Silaşşorluk Gösterileri", *Uluslararası Savaş ve Kültür Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara 2017, s. 478.

³⁴ Muhammed b. şeyh Mustafa, *Umdetü'l Mütenazilin*, Yay. Haz. Mehmet Yastı, Palet Yayınları, Konya 2016.

anlayışındaki yeri yeniden şekillenmiştir. Giderek kurumsal bir hale dönüşen ve talime daha çok önem veren Osmanlı ordusu açısından furuşiyeler bir ders kitabı olarak önem kazanırken, bu eserlerde yüceltilen süvari temelli harp anlayışı ve gerçek bir savaşçının ancak at sırtında cenk edeceği temeline dayanan varsayım, Osmanlı harp anlayışı açısından giderek daha uzak ve nostaljik bir anlayış haline gelmişti.

Osmanlıların değişen harp anlayışı açısından 1444 yılında yaşanan Varna Savaşı önemli bir dönüşüm olmuştur. Bu muharebede Osmanlılar hafif süvari birliklerinin baskınına, geri çekilmesine ve sonra düşmanı yeniden kuşatmasına dayanan hareket odaklı savaş anlayışını bir kenara bırakmışlardır. Bu anlayış yerine, dirençli ve disiplinli piyade birliklerinin merkezde oluşturdukları ve yayılım ateşi ile düşmanı püskürttükleri, sonrasında muharebeye katılan süvari birlikleriyle düşmanın dağıtıldığı ateş gücü odaklı savaş anlayışına geçmişlerdi. Dolayısıyla, bu savaşın gelişimine bakmak furuşiyeler eserlerinin harp usulü ve talimlerdeki yerini anlamak için oldukça önemlidir.

10 Kasım 1444'te yaşanan Varna Muharebesinde Sultan II. Murad'ın deneyimli ve talimli ordusu, Macarların önderliğindeki Haçlı ordusu ile karşı karşıya gelmişti. Piyade ve süvari birliklerinin uyum içinde savaşması düsturu ile hazırlanan harp planına göre, öncü bir hat kurulacak bu hatta kapıkulu süvarileri, sağ cenahta Rumeli, sol cenahta Anadolu sipahisi bulunacak, merkez cenaha yerleştirilen ve artık tüfekle teçhiz edilen yeniçeriler ise muharebenin kaderini değiştirecek kuvvet olacaktı.³⁵ Kapıkulu süvarisinin çok etkisi yaratmak amacıyla taarruza kalkmasıyla muharebe başladı.³⁶ İlk şoku atlatan Macar süvarisi zayıf olarak gördükleri Osmanlı sol cenahını yüklenerek burayı ciddi bir zarara uğrattı. Ancak ilk şok taarruzunu yapan kapıkulunun yardıma gelmesiyle bu tehlike bertaraf edildi.³⁷ Sol cenahta ki Macar askerinin kırılma noktasına gelmesi tehlikesi üzerine Janos Hunyadi esas saldırı birlikleri ile buraya yükledi. Hatta buradan açılan boşlukla Osmanlı ordugahına çadırları görece kadar

³⁵ Ahmet Refik, *a.g.e.*, s. 80

³⁶ Gabor Agoston, "Büyük Meydan Muharebelerinde Uygulanan Strateji ve Taktikler", *XV. Ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, Yay. Haz. Abdülkadir Özcan, İsmail Kurt, Seyit Ali Tüz, Ensar Yayınevi, İstanbul 1997, s. 170.

³⁷ Feridun M. Emecen, "Varna Muharebesi", *DİA*, C.42, İstanbul 2012, s.529; Mevlâna Mehmed Neşri, *a.g.e.*, s. 271.

yaklaştı. Bu boşluktan istifade eden Macar birlikleri ikinci safta tertip olunan ve henüz savaşa dahil olmayan yeniçerilerin üzerine saldırdı.³⁸ Macar ordusunun bu pervasız ilerleyişini fırsata çevirmek isteyen Sultan II. Murad yeniçerileri derhâl iki safa ayırarak dūřmana girmesi için bir '*ölüm koridoru*' hazırladı.³⁹ Macar Kralı Ladislas'ın bu hızlı ilerleyişi Osmanlı ordugâhının girişine hazırlanan hendeğe dūřman süvarisinin dūřmesi ve yeniçerilerin açtığı yoğun ateř neticesinde dağılan ordunun paniği, bir de Macar Kralı Ladislas'ın öldürüldüğü haberi ile zaferi yakalamak üzere olan orduyu perişan bir hâlde kaçmaya mecbur bırakmıştır.⁴⁰

Varna Meydan Muharebesi, Osmanlıların süvari ve piyade birliklerini artık insicamlı bir şekilde ustalıkla kullanabildikleri göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu önemin yanı sıra, savaşta piyade birliklerinin ateşli silahlarla donatılması, Osmanlı harp düzenindeki piyade ağırlığını daha da öne çıkarmış ve Osmanlı harp anlayışını, süvari odaklı çağdaşlarından ayırmıştı. Dolayısıyla ilk kez 1329 Palekanon Savaşında kullanılan piyade-süvari eşgüdümüne dayalı harp anlayışı Varna Muharebesinde bu sefer ateşli silahlar eşliğinde uygulanmış ve Osmanlı ordusunu zafere taşımmıştır. Sultan Murad tıpkı Orhan Gazi gibi savaşın en kritik anında piyadelerini geri çekerek dūřmana gireceği bir ölüm koridoru açmış ve dūřmanın buraya girmesini takiben süvarilerle çemberi kapatmıştır.

Osmanlılar şifahi gelenekten, yazılı furusiye geleneğine geçişte onların doğudaki rakiplerinden biri olan Safeviler de benzer bir dönüşüm içerisindeydiler. Ancak Osmanlılar, furusiyelere dayanan süvari talimi anlayışını benimserken, süvari odaklı harp anlayışına yeni bir yaklaşım getirmişlerdir. Buna karşılık Safeviler ise, furusiye geleneğini olduğu gibi benimseyerek harp anlayışlarını buna göre kurgulamış ve talim etmişlerdir. Bu farkın ortaya çıkışında Safevilerin⁴¹ kuruldukları coğrafya başat etmen olmuştur. Osmanlıların aksine Safeviler, batılı herhangi bir unsurla karşılaşmadan ordusunu Dest-i Kıpçak, Anadolu ve Orta

³⁸ Gabor Agoston, *Osmanlı'da Savaş ve Serhad*, Çev. Ve Yay. Haz. Kahraman şakul, Timaş Yayinevi, İstanbul 2013, s. 67.

³⁹ Behişti Ahmed Çelebi, *Tarih-i Behişti*, C.2, Yay. Haz. Fatma Kaymaz, Ed. Mertol Tulum, TTK Yayinevi, Ankara 2016, s. 232.

⁴⁰ Anonim, *Gazaavat-ı Sultan Murad b. Mehemed Han*, Yay. Haz. Hâلیل İnalçık-Mevlüd Oğuz, TTK Yayinevi, Ankara 1989, s. 65-66.

⁴¹ Franz Babinger, "*Safiy-ed-Din*", *MEB İ.A.*, C.10, İstanbul 1967, s. 64.

Asya'dan gelen savaşçı zümrelerden teşekkül etmişlerdir.⁴² Safevi Devleti'ni kuran bu zümreler, tıpkı Osmanlı kuruluş devrinde olduğu gibi buldukları coğrafyadan getirdikleri savaşçılık gelenekleri ile burada bir savaşçı ekolü oluşmasına ciddi oranda katkıda bulunmuşlardır. İşte bu sebeple Safeviler, Raiyyetzade olarak adlandırılan ve Osmanlıya iltica eden feodal beylerin askeri etkisinden mahrum kalmışlardır.

Bu açıdan Osmanlı harp anlayışının gelişiminde, furusiyelerin yerini anlamamız için Osmanlıları doğuda ki rakiplerinden biri olan Safevilerle kıyaslamamız yol gösterici olacaktır. Özellikle 1460'dan sonra Safeviye tarikatının liderliğine Şeyh Haydar'a geçmesi ile beraber Safeviler önemli bir teşkilatlanma içine girmişlerdir. Bu süreçte, Şeyh Haydar tekkesini bir silah imalathanesine çevirmiş ve mızrak temrenleri, zırhlar, kılıç ve kalkanlar yapılmaya başlamıştır. Silah imali hususunda ki bu adımları takiben, Şeyh Haydar'ın müritlerine harp talimi yaptırmak için ok atmak, mızrak kullanmak ve süvari halinde savaşma dersleri verdiği bilinmektedir.⁴³ Şeyh Haydar'ın müritlerine verdiği bu derslerin yazılı hale dönüştürülmesi neticesinde ortaya çıkan furusiye yahut silahşorname adlı eserlerin Safevi ordusunun taliminde ciddi bir yere sahip olduğu rahatlıkla anlaşılabilir.

Bu güçlü gelenek takip eden yüzyıllarda Safevi harp anlayışına yön vermeye devam etmiş ve XVII. Yüzyılın ünlü Safevi hükümdarı Şah Abbas'ta da kendini göstermişti. Şah Abbas Pietro Della Valle'ye kılıçla dövüşülürken dikkat edilmesi gereken hususları adeta maddeler halinde izah etmesi furusiye geleneğinin Safevi harp anlayışındaki ağırlığını göstermektedir.⁴⁴ Şeyh Haydar devrinden

⁴² Tufan Gündüz, "Şah İsmail", TDV İ.A., C.XXXVIII, İstanbul 2010, s. 253.

⁴³ Eralp Erdoğan, *Safevi Devleti'nin Askeri Teşkilatı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015, s. 2.

⁴⁴ "O, kılıç ile savaşırken kesinlikle uyulması gereken bir kaç kuralı anlattı. İlk kural; hiçbir zaman süvariye hedef almamak gerekir çünkü bu zor ve faydası olmayan bir iştir. Bunun yerine ata darbe vurmaya çalışılmalıdır. Zira atın düşmesi ile süvarinin de işi bitecek ve bir taşla iki kuş vurulacaktır. İkinci kural; kılıcı atın boynuna vurmaya gayret gösterilmelidir. Çünkü atın yüzü kemikten ve sert olduğu için buraya öldürücü bir darbe vurmak çok zordur. Boynu vurulan hayvan artık süvarinin ağırlığını kaldıramaz ve birden yere düşer. Üçüncü kural; düşman yere düştüğü zaman ayağa kalkmasını beklemeden boynunu vurmak için acele etme. Çünkü o kişi henüz ölmemiş olabilir ve kalkıp sana darbe vurabilir. Bu yüzden düşmanı önce mızrak ile yarala ardından attan inerek başını kes ve eşyalarını ganimet olarak al. Dördüncü kural; mızrak eğerin üzerinde

itibaren şıfahi süvari geleneği ile yaşanılan tecrübe ve ordunun eğitimini de bir araya getirerek yazılı hale getirilen silahşornamelerin İnan coğrafyasındaki yaygınlığını bu şekilde izah ettikten sonra yine aynı gelenekten gelen Osmanlılar ile giriştikleri muharebeye bakmak konuyu daha anlaşılır bir hale sokacaktır.

Henüz şehzadelik yıllarından itibaren, doğuda yükselen Safevi tehdidinin farkında olan şehzade Selim, şah İsmail'in önderliğinde birleşen İsmailî Türkmenlerin Osmanlılar için kısa vadede ciddi bir sorun haline geleceğini fark etmiştir. Özellikle Anadolu üzerindeki Türkmen kitleleri üzerinde dini bir etkiye sahip olan Safeviyye Tarikatı'nın halifelerinin⁴⁵, çıkan isyanlarda başrol oynamaları şehzadenin bu öngörüsünü haklı çıkartmaya başlamıştır.

Yazımı tam da bu yıllara denk gelen (1500) asıl adı şerafeddin Musa olan ve mahlas olarak Firdevsî-i Rûmî adını kullanan Osmanlı müellifinin *Silahşorname*⁴⁶ isimli eseri Klasik dönem Osmanlı süvari taliminin anlaşılabilmesi açısından oldukça önemli bir noktadadır. Söz konusu Silahşorname'nin hem Safevi hemde Osmanlı süvarisinin talimlerindeki benzerliği görmek için, şah Abbas'ın kılıç kullanımı ile ilgili anlattığı bilgiler ile Firdevsî'nin Silahşorname'sinde ki bilgileri karşılaştırmak yeterli olacaktır.⁴⁷

durmamalı ve ucu dışa doğru bakmamalıdır. Zira bu şekilde düşman yakına geldiği zaman etkili bir iş yapılamaz. Mızrağı aşağıda tut ve kolunu arkaya doğru götür. Bu şekilde düşman yaklaştığı zaman elini mızrak ile öne fırlat ve öldürücü bir darbe vur.", Erdoğan, *a.g.t.*, s. 160-161.

⁴⁵ Asiye şenol, *Osmanlı-Safevi İlişkileri ve Çaldıran Savaşı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2018, s. 43.

⁴⁶ Firdevsî-i Rûmî, *Silahşorname*, Yay. Haz. Bekir Biçer, Çizgi Kitapevi, Konya 2011; Söz konusu eserin Topkapı Sarayı Kütüphanesi ve İstanbul Büyükşehir Kütüphanesinde ki orijinal nüshaları da bu çalışmada incelenerek, transkribe eserdeki hatalı çevrilmiş terimler düzeltilerek yazılmıştır.

⁴⁷ "Kılıcın iyisi düz olanıdır. Onu belli bir açi ile çekip, çektiğin açi ile düşmana savurmalısın ki hıyar gibi kesilsin. Eğer kılıcın yalmanlı yani ucu eğri olursa, düşmanına kılıcı saplar gibi yapıp hasmunun boş anında başını kesesin. Eğer hasmın başına kalkan tutmaya çalışırsa, o zaman göğüs kısmı açık alır ve kılıcının yalmanlı kısmıyla zırhın olmadığı koltuk altından saplanmalısın. Kılıcım kesmedi diyen çok olur ama saplanmadı diyen olmaz." Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 25-26;

(ATAD)

Eserde kılıç kullanımı⁴⁸, mızrak kullanımı⁴⁹, gürz ve şeşper kullanımı⁵⁰, süvarinin vazgeçilmez aracı olan atın bir nevi direksiyonu konumunda olan dizgin/inan kullanımı⁵¹, mahmuz kullanımı⁵², Süvari haldeyken ok atma usulü⁵³, mızrakla

⁴⁸ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 25.

⁴⁹ Firdevsiye göre talim esnasında bir atlı elinde mızrağı ve kalkanı ile süvari olup, yerde olan kalkanlı piyadeye hamle yaparken atın sürati en yüksek ana çıktığında mızrağını fırlatmalıdır. Atın hızı ile birleşen mızrağın gücü çelik kalkanı bile delegecek güçtedir. Mızrağı kısa tutmak silaha olan hakimiyeti azaltacağı için doğru değildir. Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 27-28-29-30.

⁵⁰ Yine süvarinin bir diğer önemli silahı olan bozdoğanın (gürz) nasıl kullanılması gerektiği şöyle anlatılır; atın üzerinde giderken iki ayağını üzengiye sağlam basıp, gürzü kaldırarak hasıma vurulmalıdır, eğer ayağa kalkacak bir durum yoksa eyere oturarak da vurulması mümkündür, at üzerinde hücumda iken bozdoğanı hasma doğru çevirerek sol yandan vurmak evladır, yine hücum halinde iken bozdoğanı hasmın kafasına doğru bir mancınık gibi vurmak iyidir, eğer vuruşunun etkili olmadığını düşünürsen göz açtırmadan darbe vurmak iyidir, bir diğer yol ise hasmına bozdoğan ile yukarıdan aşağıya vurduktan sonra sağdan sola doğru vurmaktır, son çare ise bozdoğanı mızrak gibi doğru tutup hasmına saplamaktır. Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 31-32.

⁵¹ Süvariliğin temel aracı olan ve atın sevk idaresini sağlayan dizginin, süvarinin elinde bir harp aleti olduğu esnada nasıl kullanılması gerektiğini anlatmak için bir fasıl açan Rûmî'ye göre furuşiye ilmi yirmi dört maddedir bunun yirmi üçü dizgin tutmaktır. Dizgin, uzun, kısa ve orta olmak üzere üç halde tutulur. Uzun olan at belinde ok atmak içindir, uzun bırakılan kısım ise, ya süvarinin serçe parmağına yahut eyerin kaş kısmına bağlanmalıdır. Orta uzunlukta tutulan dizgin ise mızrak kullanmak içindir. Dizginin kısası ise bozdoğan kullanırken gerekir. Muharebe sırasında deriden yapılan dizginin kopması durumunda hemen ucundan bağlanması gerekir ki, at kontrolden çıkmasın. Dizginin kopmasını yahut düşman tarafından kesilmesini süvari için büyük bir felaket olarak ifade eden Firdevsi, atı bir gemiye dizginini ise dümene benzetir. Dümenin kırılması durumunda geminin kazaya uğramasını kaçınılmaz görür. Yine, süvari için tehlikeli husus olarak üzengi boyunun uzun olmasını gösterir. Bu durumda savaşçının hem at üzerinde hakimiyet sağlayamayacağını hem de elindeki silahı kullanmayarak perişan olacağını altını çizerek. Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 33-34.

⁵² Binicinin atı sevk ve idaresinde önemli gereçlerden birisi olan mahmuzunda faydası için ayrı bir bölüm açan müellife göre mahmuzun iyisi sivri kısımları (ata vurulan kısım) kısa olandır. Savaşçının iyisinin atına mahmuz vurduğunda atın karnından kan akıtmayı olarak görür. Hatta atından kan akan bahadırın bahadırlıktan düşeceğini söyler. Mahmuzun atın neresine vurulması gerektiğini de belirtir. Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 34.

⁵³ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 35.

kullanımı ve mızrak savaşının sırtında iken ata nasıl binileceđi⁵⁴, bir savaş atının nasıl hazırlanacađı⁵⁵, iyi bir zırhın sahip olması gereken vasıfların neler olduđu⁵⁶ ve son olarak tüm bu teçhizatla dűřmanla nasıl savaşılması gerektiği en ince noktasına kadar anlatılmıştır.

Silahların sıralı talim usullerini bu şekilde veren Firdevsi, bu silahları muharebe halinde iken nasıl kullanılması gerektiğini anlatan bir bölümü de eserine eklemiştir. Buna göre süvari at belinde iken bir piyade elinde silahı ile hücumla kalktığında dizgini kısa tutup atın idaresini sağlamalıdır. Akabinde elindeki gönderini yukarı kaldırmalıdır. Piyadenin ilk yapacağı hamle ata yönelik olacaktır, bu hamleyi atın başını başka bir yöne çekerek bořa çıkarttıktan sonra gönder hasma saplanmalıdır.⁵⁷ Eđer muharebe içinde at seğirtir halde ok atmak gerekirse süvari elindeki mızrağı sađ üzengi kayışı ile atın göğsü arasına, uç kısmı yukarı gelecek şekilde koyulmalıdır. Ondan sonra rahatça okunu atabilir.⁵⁸ Piyade halde elinde bir mızraktan başka bir silah olmadan bir atının taarruz etmesi durumunda ise ani bir manevra ile yana çekilip atın arkasına geçilmesi gerektiği, akabinde atın ayaklarına mızrağın fırlatılması gerektiği anlatır.⁵⁹ Muharebe sırasında süvarinin etrafının kendisinden sayıca çok hasım tarafından kuşatılması durumunda ise, mızrağı ortasından tutup dűřmana çevirdikten sonra atını mahmuzlayıp hasımlarından birinin üzerine sürmesi ve çemberi yardıktan sonra hala takip ediliyorsa geriye doğru mızrağı fırlatması tavsiye edilir.⁶⁰ Karşıdaki süvari oklu ise ve elinde sadece mızrak varsa, ok atımı mesafeden kaçınmalısını, dűřman okunu attıktan sonra atı mahmuzlayıp, gözlerini rakibin okuna kilitleyip tehlikeli mesafeye girmeden mızrağın fırlatılması gerektiği öğütlenir.⁶¹

At üzerinde yapılması gerekenleri bu şekilde yazan Firdevsi, elbette ki süvari taliminin olmazsa olmazı konumunda olan atın nasıl eğitilerek korkusuz bir savaş atına dönüştürüleceğinin sırlarını da eserine eklemiştir. Buna göre, atın komut dinlemeyenin, sahibini “*helak ettirenin*” çözümü şudur, atın binicisini

⁵⁴ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 36-42.

⁵⁵ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 43.

⁵⁶ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 45.

⁵⁷ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 39.

⁵⁸ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 39.

⁵⁹ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 40.

⁶⁰ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 41.

⁶¹ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 41.

kaçırması durumunda süvari sol ayağını üzengiden çıkarıp atın göğsüne üzengi gibi basıp sağlam dursun. Bu hamle atı durdurur. Durmazsa sağ elin dirseği ile atın cidago yani eğerin başladığı kısma bassın ve durmazsa iki ayağını üzengiden çıkarsın, akabinde iki eli ile eyerin ön hanesinden tutup mahmuzları ata değdirmeden, atın çenesine vursun. Ne kadar sert huylu at olursa olsun durur.⁶² Pusu⁶³, keşif gibi hareketlarda atın kişneme huyundan dolayı gizliliği açık etmesinin önüne ise atın kuyruğundan kesilecek dört kılın atın dilinin bağlanması gerektiği salık verilir.⁶⁴ İtaat bilmez ve üzerine binici bindirmek istemeyip devamlı şahlanan atlara karşı da bir öneride bulunan Firdevsi'ye göre, testiden yapılmış içi su dolu bir bardakla, yahut yumurta ile ata binilmeli, at binicisinin talimatı haricinde şahlanırsa bu bardak yahut yumurta şahlanma anında atın kafasına vurulmalı. Bu hareketi yaptığı için kafasının kanadığını zannedip üzerine bir de canının yandığını hisseden at artık bu huyundan vazgeçer.⁶⁵ Ateşten, engelden, sudan ve çukurlardan geçmek istemeyen ve bu konuda ciddi bir direniş gösteren atlar içinse müellifin tavsiyesi, atın kuyruğunun dibine sert sirke sürüldükten sonra, bir meşaleye yakılması ve meşale ile atın beline çıkılıp, geçmemek için direndiği yere sürülmesi ve direnç gösterdiği anda meşalenin sirkenin sürüldüğü yere temas ettirilerek atın o huyunu terk etmesini sağlamaktır.⁶⁶

Klasik dönem silahları ile teçhiz edilmiş Osmanlı ve Safevi süvarilerinin, aynı furusiye geleneğinden geldiği hakikatini bilen Şehzade Selim, düşmanın ancak furusiye ilminde olmayan bir silahla yenilebileceğini planlamıştı. Culusunu takip eden süreçte, kardeşlerini bertaraf ettikten sonra⁶⁷ hedefine Safevileri koymuş 20 Mart 1514'de ordusu ile harekete geçmiştir.⁶⁸ Büyük çoğunluğu Rumlu, Kaçar, Musullu, Tekelü, Bayburd'lu, Çapan'lu, Dulkadirli, Varsak, Afşar,

⁶² Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 43-44.

⁶³ Aristoteles, *Âdâb-ı Harb ve Üslûb-ı Ceng*, Yay. Haz. Özer Şenödeyici, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2014, s. 48.

⁶⁴ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 44.

⁶⁵ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 44.

⁶⁶ Firdevsî-i Rûmî, *a.g.e.*, s. 44-45.

⁶⁷ Şenol, *a.g.t.*, s. 51.

⁶⁸ Şükrî-i Bitlîsî, *Selim-Nâme*, Yay. Haz. Ahmet Uğur İstanbul 1995, s. 47.

Karacadağ ve Karaman Türkmenlerinden⁶⁹ oluşan Şah İsmail'in ordusundaki süvari taliminin ve bu unsurlara bağılı olarak geliştirilen harp usulünün ancak ateşli silahlarla yıkılacağını öngören Sultan I. Selim, yanında devasa toplarını da getirmişti.

Çaldıran Meydan Muharebesi'nde ilk taarruzu Osmanlı sol cenahına doğru başlatan Şah İsmail'i takiben diğer birliklerde sağ cenaha yüklenmeye başlamıştı. Geleneksel süvari usulüne göre savaşp, sağ ve sol cenahı dağıttıklarını düşünen Safevi süvarilerinin Osmanlı toplarının menziline girmesi ile ilk dalga taarruz bertaraf edilmiştir.⁷⁰ Bunun üzerine yeniden toplanan Safevi süvarileri yeniden Osmanlı sağ cenahına saldırmış bu sefer de karşılarında tüfekli yeniçerileri görmüştür. "Fındık Serpmesi", yahut bilinen ismiyle yayılım ateşli usulü ile dağıtılan bu birlikler muharebenin kaderini değiştirmiştir. Bilmedikleri bir silah ve talim olmadıkları bir usulle savaşan Osmanlı ordusu karşısında direnemeyeceğini anlayan Safevi ordusu kaçmış ve zafer Osmanlıların olmuştur.⁷¹

Çaldıran örneği üzerinden görüldüğü gibi, klasik dönem furusiye eserleri ile talim ettirilen süvari birliklerinin herhangi bir meydan muharebesinde birbirine karşı üstünlük sağlaması oldukça zor bir durumdur. Hele ki bu birlikler aynı geleneğin mirasçıları ise. Bu durumda yapılması gereken en makul hareket tarzını tercih eden Sultan Selim, klasik dönem süvariye dayalı harp usulüne ve talimine yeni bir soluk getirmiş ve doğulu rakiplerine karşı meydan muharebesinde ateşli silahları talim eden süvari ve piyade birlikleri ile muharebe etmiştir. Özellikle, Safevi ordusunun büyük bir kısmının süvarilerden oluşması buna karşılık Osmanlı ordusunda bulunan piyade birliklerinin varlığı aynı süvari temeline ve geleneğine dayanan iki devletin coğrafi, siyasi ve kültürel durumdan ne ölçüde etkilenip etkilenmediğini görmemizi sağlar.

Sultan Selim, Çaldıran Meydan Muharebesinden kısa süre sonra (1516-1517), yine aynı süvari geleneğinden gelen, furusiye eserlerindeki talimleri tamamen

⁶⁹ Joseph Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Tercüme Mümin Çevik, I-XVIII, Üçdal Hikmet Neşriyat, "tarihsiz", C.4, s. 144-148.

⁷⁰ Şenol, *a.g.t.*, s. 63.

⁷¹ Şenol, *a.g.t.*, s. 64.

uygulayarak savaşı ve bu talimler sayesinde yok edici bir harp usulüne sahip Memlûk Devleti üzerine yürüyecektir.⁷²

Mercidabık ovasında 1516 yılında Osmanlı ve Memlûk ordularının karşılaşmasından kısa süre sonra muharebe, Memlûk süvarilerinin önceden kurgulandığı üzere Osmanlı sol cenahına hücumuyla başlamıştır.⁷³ Memlûk ordusunun büyük bir hızla hücum eden süvarilerine karşı, Osmanlı ordusunun birbirine zincirle bağladığı yüz elli kadar topun aynı anda ateşlenmesiyle Memlûk süvarileri dağıtılmış, bu da Gavri'nin tüm planını bozmuştur. Ancak, bu kez de sağ cenah⁷⁴ üzerine saldırı emri veren Kanısav Gavri, gerçekten doğru bir hamle yapmıştır. Tam bu sırada savaşın kaderini değiştirecek olan hadise gelişmiştir: Sinan ve Yusuf Paşa'nın emrinde olan tüfekli yeniçeriler, talim ettirildikleri düzen üzerine Memlûk ordugahına ve piyadelere ateş ederek yürümeye başlamıştır. Ordugâhının düşman eline düşeceği tehlikesini sezen⁷⁵ Memlûk sultanı, derhâl hücum eden süvarisini merkez cenaha çağırıştır. Süvarilerin, geri çekilmesini fırsat bilen Osmanlı topçuları derhâl ateşe başlayarak Memlûk ordusunun vurucu gücü konumunda olan süvarileri bozmuştur.

Muharebenin gelişiminden de anlaşılacağı üzere, Osmanlı ordusu ateşli silahları artık savaşlarda büyük bir maharetle kullanmaya başlamıştır. Memlûkler'de ise bu durumun tam tersi olarak, kadim süvarilik geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olan hiçbir Memlûk süvarisine tüfek kullandırmak mümkün olmamıştır. Bu da savaşın seyrini değiştiren nokta olmuştur.

Mercidabık Meydan Muharebesini takiben Memlûkleri tamamen ortadan kaldırmaya azmeden Sultan I. Selim, 1517 yılında Ridaniye üzerine yürümüş ve 22 Ocak 1517'de savaş yine Memlûk süvarilerinin ileri hücumuyla başlamıştır.⁷⁶ Süvariler, Osmanlı birliklerini topların gömülü olduğu bölgeye doğru çekmek

⁷² Mercidabık ve Ridaniye Meydan Muharebeleri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Burhan Erhan Çavdaroglu, "Askerî Dönüşüm Çağında Mercidabık ve Ridaniye Savaşları Üzerine Bir Tahlil", *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, V/14, 2017.

⁷³ Haydar Çelebi, *Haydar Çelebi Ruznamesi*, Nşr. Yavuz Senemoğlu, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1976, s. 157.

⁷⁴ Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 150.

⁷⁵ Feridun M. Emecen, "Mercidabık", *DİA*, C.10, Ankara 2004, s. 176.

⁷⁶ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.2, TTK Yayınevi, Ankara 2011, s. 761.

için vur-kaç saldırıları yapmaya başlamışsa da Osmanlı ordusu bu hamleye yanılıcı saldırılarla karşılık vermiştir. Bu sırada Osmanlı sultanı, emrindeki birliklerle önceden planlandığı üzere el-Mukattam Dağı'nın arkasından dolaşarak Memlûk ordugâhını çevirme harekâtına başlamıştı.⁷⁷ Harekât nihayete erdiğinde, Tomanbay bu kısmı güçlendirmek ve hücum eden Osmanlı süvarilerini dağıtmak için topların istikametini aksi yöne çevirmeye çalışmışsa da topların ağır olması ve kuma gömülü olması sebebiyle bu mümkün olmamıştı.

Memlûk ordusunda oluşan yenilmişlik hissinden yararlanmak isteyen Sinan Paşa, tüfekli yeniçeriler ile hücumla başlamış ve Memlûk ordugâhının kuşatmasını tamamlamıştı. Bunun üzerine Tomanbay, son bir gayret ile Sultanın otağına, emrindeki hassa birlikleri ile bir hücum düzenleyerek Osmanlı sultanını öldürmeyi⁷⁸ ve savaşı kazanmayı düşünse de Sultan yerine ona çok benzeyen Sinan Paşa'yı öldürmüştür. Öldürdüğü kişinin Osmanlı sultanı olmadığını fark ettiğindeyse Tomanbay yakalanmamak için kaçmıştır.⁷⁹

Savaşın akabinde Tomanbay'ın Emirlerinden Kurtbay'ın, Sultan I. Selim'e yazdığı bir name, Memlûk ordusunun ateşli silahlara gösterdiği direnci ortaya koymaktadır. Bu namede Emir Kurtbay, Yavuz Sultan Selim'i, kafir silahı kullanarak Peygamberin sünnetinden çıkmakla suçlamakta ve cesareti varsa kendisiyle at sırtında dövüşmeye çağırılmaktadır.⁸⁰ Bu durum, Memlûk sultanlarının tüm çabalarına rağmen, ordu mensuplarının ateşli silahları bir hakaret addedip geleneksel yöntemlerde ısrarcı olduklarını göstermesinin yanı

⁷⁷ Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 155.

⁷⁸ Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.2, s. 761.

⁷⁹ Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 156-157.

⁸⁰ Altan Çetin, *Memlûk Devletinde Askeri Teşkilat*, Eren Yayınevi, İstanbul 2007, s. 217; "Dünyanın her tarafından derme çatma bir ordu kurmuşsun; Hıristiyanlar, Rumlar ve ötekiler. Beraberinde Avrupa Hıristiyanlarının savaş meydanında Müslüman ordularının karşısına çıkma gücünü bulamadıkları bir sırada ustaca geliştirdikleri řu hileyi getirmişsin. Bir kadın tüfek denen şeyi ateşlerse birçok askeri durdurabilir. Eğer biz bu hileyi seçmiş olsaydık, siz bu işte önümüze geçemezsiniz. Ama biz Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in sünnetini Allah yolunda kılıç ve mızrakla cihada gitmeyi bir tarafa atmayan insanlarız... Yazıklar olsun sana; Allah'ın birliğine ve Hz.Muhammed'in peygamberliğine şehadet edenlerini hile ile nasıl vurabilirsin? Eğer er isen atının sırtında meydana gelesin. / Varın topa, tüfenge dua eyleyin. Yoksa kılıç ile erlik davası sizin karınız değil idi. " Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C. 2, Nşr.Vahid Çabuk, Sevinç Matbaası, Ankara 1989, s. 72.

sıra furuşiyeye kitaplarındaki harp talimine de ne kadar bağlı olduklarını görmemizi sağlar.

Ridaniye Meydan Muharebesi, savaş öncesinde yapılan askerî istihbarat çalışmaları ve Osmanlı piyadesinin savaşın seyrinin değişmesinde etkin olduğu bir muharebedir. Memlûk ordusunun elinde mevcut olduğu bilinen topları, bir meydan muharebesinde nasıl kullanacağını bilmemesi ve Memlûk askerinin de tüfek kullanımını şiddetle reddetmesi sonucunda zafer Osmanlıların olmuştur. Muharebe öncesindeki Osmanlı arşiv kayıtları incelendiğinde, Memlûkler'in II. Bayezîd devrinden itibaren ciddi bir top stokuna sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.⁸¹

Bugüne kadar bilinen hakikat, Mercidabık ve Ridaniye Meydan Muharebelerinin Osmanlı ordusunca kazanılmasını sağlayan birincil unsurun Osmanlıların ateşli silahları kullanması olduğuydu. Buna mukabil Memlûklüler'in, elindeki topların varlığı, Memlûk devletinde de ateşli silahların var olduğunu görmemizi sağlayacaktır. Ancak, Memlûk ordusunun ateşli silah kullanımının küçük düşürücü bir olgu olarak kabul edilmesi ve Memlûk uleması, asker ve emirlerinin de bu silahı kullanmanın kadim süvarilik geleneklerine bir ihanet olarak görmesi, ateşli silahların Memlûk ordusunca kullanımının önüne geçmiştir.

Askerî devrimin ateşli silah kullanımına dair kendini gösterdiği Mercidabık ve Ridaniye Meydan Muharebeleri, ateşli silah kullanan piyadeye sahip olan tarafın en iyi süvari birliklerine sahip olan taraf üzerinde bile nasıl yıkıcı bir etki yarattığını görmemizi sağlar. Varna Meydan Muharebesi'nden sonra Osmanlı ordusunda görülmeye başlanan tüfekli yeniçeri birlikleri bu iki savaşta muharebenin kaderini değiştirmiştir. Buradan hareketle, Osmanlı ordusunun askerî devrimin gereklerini yerine getirdiği ve bu getirinin beraberinde onlara verdiği imkânları görmemizi sağlar. Öyle ki, Osmanlı ve Memlûk ordularının hemen hemen aynı süvari talimlerini içeren furuşiyelerden beslendiğini unutmadan savaşı incelemek, başka etmenlerin dahil olmadığı sürece zaferin kime ait olacağı hususunda akıllarda ciddi soru işaretleri bırakmaktadır.

⁸¹ Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s.77; TSMA, D.5641. TSMA D.5641/1.

Sultan I. Selim'in vefatı üzerine tahta geçen oğlu Sultan I. Suleyman (1520-1566)'in⁸², babasının hıkumdarlığı döneminde artık bir tehlike olan Safevi ve Memlûkleri bir kenara koyarak yönünü batıya çevirmesi Osmanlı İmparatorluğu için Avrupa fütuhatının kaldığı yerden devam etmesine vesile oldu. Bu ftuhatın devamı içinse, Sultan I. Murad devrinden beri Osmanlılar için ciddi bir risk teşkil eden Macar Krallığı artık sorun olmaktan ıkartılmalıydı.⁸³

İşte bu gaye ile Macarlar zerine sefere çıkan Sultan Suleyman, 29 Ağustos 1526 sabahu Mohaç ovasına geldi. Osmanlı ordusunun harp usulünü iyi ett etmiş olan Macarlar, ani bir baskınla henüz yerleşmemiş olan Osmanlıları buldukları mevziiden söküp atmak istemişseler de⁸⁴ bunda başarılı olamadılar. Harpnceden planlandığı şekilde devam etti. Birbirlerine zincirle bağlı ve ağır zırhlara sahip Macar süvarisi, Semendire Sancak Beyi Malkoçoğlu Bali Bey'innerisi⁸⁵ ile cephe taarruzu yerine sağ ve sol cenahlardan açılarak kuşatıldı.⁸⁶ Merkez cenaha alınan tüfekli yeniçerilerden sonra, klasik harp usulü terk edilerek Osmanlı sol cenahu muharebe sırasında ricata girişir. Zira klasik nizama göre ricat birliği Rumeli sipahisinin olduğu sağ cenahtır. Ancak, İbrahim Paşa'nın başında olduğu Rumeli sipahisinin ricatı geniş bir yay halinde uzatması ve bu sırada sol cenahta bulunan Anadolu Beylerbeyi Behram Paşa'nın taarruz ederek, sahte ricate girişmesi Macar Kralı Layoş'un tüm birlikleri ile taarruza gemesi⁸⁷ ve topların bulunduğu merkez cenahnne gelmesine neden oldu. İlk taarruzda ciddi zarara uğrayıp mecburi ricate zorlanan İbrahim Paşa'nın emrindeki Rumeli sipahisi iki yana ricat ederek Macarları merkez cenahta bekleyen ikinci saftaki tabur arkasındaki tüfekli yeniçeriler ve topların⁸⁸nne itti.⁸⁹ Yeniçeriler,öncesinde talim ettirildikleri üzere saflar hlinde açtıkları yaylım ateşi ile zırlı Macar süvarisini dağıtmayı başardı.⁹⁰ Dağılan süvariye sirme görevi henüz savaşa girmemiş olan Kapıkulu süvarisine verildi ve Macar

⁸² Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Ali Osman*, Yay. Haz. Göker İnan, Ed. Erhan Afyoncu, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2019, s. 333.

⁸³ Emecen, *Osmanlı Klasik ağında Savaş*, s. 161.

⁸⁴ Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Al-i Osman*, s. 351.

⁸⁵ Aristoteles, *a.g.e.*, s. 49.

⁸⁶ Kemal Paşazade, *Tevarih-i Al-i Osman*, X. Defter, Yay. Haz. şerafetin Severcan, TTK Yayınevi, Ankara 1996, s. 297.

⁸⁷ Emecen, *Osmanlı Klasik ağında Savaş*, s. 190.

⁸⁸ Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Al-i Osman*, s. 352.

⁸⁹ Emecen, *Osmanlı Klasik ağında Savaş*, s. 191.

⁹⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2, s. 324.

ordusu çıkışları için son çare olarak gördükleri bataklığa sürüldü ve Macar Kralı II. Layoş ve ordusundan geriye kalanlar bataklıkta boğularak can verdi.

29 Ağustos 1526 öğle vakti başlayan Mohaç Meydan Muharebesi yaklaşık iki saat gibi kısa bir sürede nihayetlendi. Savaş, usulü itibariyle ateşli silahları etkin kullanan tarafın neticeyi belirlediği bir harp şeklinde cereyan etmesi bakımından önem taşır. Bunun yanı sıra, Mohaç'taki Osmanlı harp nizamının tıpkı Aristoteles'e atfedilen *Âdâb-ı Harb ve Üslûb-ı Ceng* isimli eserde anlatıldığı üzere kurulmuş olması söz konusu furusiye eserlerinin sultan ve devlet ricali açısından ne kadar önemli olduğunu görmemizi sağlar. Söz konusu eserde ordunun sol kolu *meysere*, sağ kolu *meymene*, merkez cenah ise *kalp* olarak nitelendirilmiştir.⁹¹ Bu nitelendirilmeye ek olarak, olası harp ve baskın durumlarında ordunun nasıl harp nizamı alması gerektiğinin de anlatıldığı eser de öncelikle savaş vakti geldiğinde askerin arkasını ya büyük bir dağa, ya kayaya ya bir dereye yahut bir çukura yaslaması, akabinde ise ordunun sağ kol olan meymene tarafından ilerletilmesi öğütlenir.⁹² Bu öğüde ek olarak, güneşin düşman askerlerinin gözüne gelecek şekilde olmasına dikkat edilmesi de zaferi getirecek bir başka unsurdur.⁹³ Bu unsurda Mohaç'ın öğleden ikindiye bir vakitte zaferin kazanılması önemlidir. Zira güneş tam tepedeyken başlanan muharebenin ortasından sonuna doğru güneş Macar ordusunun gözünü alacak kısma yani Osmanlı ordusunun arkasına geçmiştir.

Coğrafi hususlar anlatıldıktan sonra, Ordunun vurucu gücünün ve esas silahşorlerin meymenede yani sağ cenahta bulunması ancak hile erbabının yani sahte ricatı yapacak olan kısmın meysere yani sol cenahta olması tavsiye edilir.⁹⁴ Klasik Osmanlı harp usulüne baktığımızda tıpkı bu eserde anlatılan şekilde muharebe edilmesi söz konusu eserin süvari talimi için ne kadar önemli olduğunu gösterir. Bu bilgiye ek olarak yine söz konusu kitapta hile ile harp kısmı anlatılırken, muharebe esnasında kalbin sabit tutulup meymenenin düşman cenahına taarruz etmesi, ancak belli bir mesafeye yaklaşıktan sonra geri çekilip düşmanı kalbe getirmeye çalışması, bu sıra daha hareketli olan meyserenin taarruz edip kalbe kadar gelen düşmanı kuşatmak için harekete

⁹¹ Aristoteles, *a.g.e.*, s. 51-52.

⁹² Aristoteles, *a.g.e.*, s. 54-55.

⁹³ Aristoteles, *a.g.e.*, s. 55.

⁹⁴ Aristoteles, *a.g.e.*, s. 56.

geçmesi tavsiye edilir.⁹⁵ Osmanlı usulüne aşına olan Macarların bu yanıltıcı saldırı karşısında hakikaten Osmanlı ordusunun bozulduğunu zannederek taarruz etmesi, söz konusu eserin süvari talimi açısından ne kadar önemli olduğunu görmemizi sağlar. Zira hem sağ hem sol cenah birlikleri her an sahte ricat edecekmiş gibi talim ettirilmiş olması oldukça muhtemel bir durumdur.

Süvarilerin, önceki muharebelerde, 'saldır, çekil, kuşat, yok et' usulü artık tamamen kenara bırakılmış ve savaşın netice belirleyen gücü olarak tüfekli yeniçeriler ortaya çıkmıştır.⁹⁶ Süvarilere düşen görev ise artık sadece "saldır, çekil" olmuştur.

Bilhassa Mohaç Meydan Muharebesinde yeniçeri birliklerinin Askerî Devrimin temel noktalarından biri olan ve önceden talim ettirildikleri *yaylım ateşi* usulü ile Macar ordusuna ciddi bir darbe vurması meselenin bu noktada yeniden ele alınması gerektiğini gösterir bir başka delildir.

Esasen Osmanlı timarlılarının seferî faaliyetten lojistik faaliyete yönlendirilmesi XVI. yüzyılın sonunda başlamış olmalıdır. Zira bu dönemde timarlı sipahiler atlarına veda ederek, adeta piyade neferiymiş gibi yeniçerilerle birlikte kuşatmalarda metrislere yerleştirilmişlerdir. Bu durum, sadece metrislere girmekle kalmamış, sipahiye toprak sürmek⁹⁷, taş taşımak, topçu siperleri hazırlamak, siper kazmak, barut hazırlamak gibi görevler verilmiştir.⁹⁸ Buna ek olarak, önceden sefer için timarlı sipahinin tam teçhizatla gelmesi, gelmezse getirmedeği her teçhizat için bir uzvunun koparılacağı yolunda fermanlar gönderilmesinin⁹⁹ yerini artık, sipahinin yanında dört sepet getirmesi fermanları almıştır.¹⁰⁰

Timarlı sipahilerin, artık meydan muharebelerinin vurucu gücü olmaktan çıkıp çoğunlukla geri hizmette kullanılmasının sebepleri incelendiğinde oldukça enteresan bir tablo karşımıza çıkar. Öyle ki, sipahinin at belinde tüfek

⁹⁵ Aristoteles, *a.g.e.*, s. 57.

⁹⁶ Agoston, "XV ve XVI. Asırda Büyük Meydan Muharebeleri", s. 174.

⁹⁷ Bu hususla ilgili detaylı bilgi için bkz. Üçel Aybet, *a.g.e.*, s. 479-523.

⁹⁸ Özgür Kolçak, *XVII. Yüzyıl Askerî Gelişimi ve Osmanlılar: 1660-1664 Osmanlı-Avusturya Savaşı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012, s. 178; Ahmed Ağa, *Ahmed Ağa'nın Viyana Kuşatması Günlüğü*, Yay. Haz. Richard F. Kreutel – Esat Mermi Erendor, Epsilon Yayınevi, İstanbul 2005, s. 67.

⁹⁹ "Ammâ bu def'â askeri ben kendü zât-ı şerifimle yoklayub görsem gerektir. Tulgası olmayanın başı kesilüb ve kolçağı olmayanın kolu kesilüb vesair yarağında noksan olanlar dahi tez katledilecektir." Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, TTK Yayınevi, Ankara 2016, s. 151.

¹⁰⁰ Kolçak, *a.g.t.*, s. 178.

kullanmaktan kaçınması artık ateşli silahlara dayanan savaşlarda ateş gücü üstünlüğünün eksilmesi anlamına geliyordu bu da sipahinin vurucu gücünü törpüleyen bir durumu ifade ediyordu.

Rhoads Murphey, Osmanlı ordusunun XVII. yüzyılda hâlâ süvari ağırlıklı bir yapıya sahip olduğunu düşünüyordu.¹⁰¹ Murphey gibi düşünen araştırmacılar, Osmanlı ordusundaki timarlı sipahi sayılarının ne kadarının seferî orduya dahil olup ne kadarının olmadığı görüşünü göz ardı ettikleri gibi, askerî devrimle beraber değişen savaş kavramının Osmanlılar için ifade ettiği anlamı ve bu anlamın getirilerini de gözden kaçırmışlardır. Zira değişen harp usulü ile beraber artık Osmanlı ordu taktiği sipahiye dayanan baskın taarruzu şeklinden çıkmış ve piyade odaklı kuşatma taktiğine dönmüştür. Bu dönüş elbette tüm Osmanlı ordusu için söylenemezdi. Ancak söz konusu dönem içinde bu muharebelerin sayısındaki azalma devletin piyade odaklı ilerleyişinin yanında hâliyle gölgede kalıyordu.

Mohaç Meydan Muharebesi'nin ardından, artık etkisini ve gücünü iyice hissettiren tüfekli yeniçeri birlikleri Askeri Devrim¹⁰²in etkisi ile klasik Osmanlı harp usulünde zaferi kazandıran güç haline gelmişlerdir. Bilhassa Sultan Süleyman'ın vefatını takip eden senelerden sonra Avrupalılar Osmanlı ile bir meydan muharebesine girmek yerine kale savunmasına çekilmişler ve bu da Osmanlı ordusunun savaş usulünü değiştirdiği gibi savaşçı asker sınıflarında da değişikliği zaruri kılmıştır. Zira artık meydan muharebelerinin yerlerini kale muhasaralarına çevirmesi, askerî devrimle beraber zaten önemini yitirmeye başlayan süvari sınıfının neredeyse tamamen bir 'geri hizmet' sınıfına dönüşüne yol açmıştır.

Süvari odaklı ordu anlayışından piyade odaklı ordu anlayışına geçmek elbette köklü bir sözlü ve yazılı süvari geleneğine sahip olan Osmanlılar için kolay olmamıştır. Öyle ki Mohaç Meydan Muharebesinin kazanılmasından sadece dört

¹⁰¹ Rhoads Murphey, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş*, Homer Kitapevi, İstanbul 2007, s. 58-73.

¹⁰² Askeri Devrim Meselesi hakkında daha detaylı bilgi için bk. Burhan Erhan Çavdaroğlu, *Değişen Harp Usulü Karşısında Osmanlı Ordusu: Timarlı Sipahiler ve Yeniçeriler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2021.

yıl sonra (1530) Matrakçı Nasuh tarafından yazılan *Tuhfetü'l – Guzât*¹⁰³ adlı eser, halen süvari talimlerinin devlet nazarında önemli görüldüğünü görmemizi sağlar.

Söz konusu eserde, süvarilerin talim yapacağı meydanın ölçüleri¹⁰⁴, meydan üzerine yerleştirilen hedeflerin hangi aralıklarla ve ne şekilde konulacağı¹⁰⁵, at üzerinde ok atacakların nasıl sıralanıp oklarını nasıl atacakları¹⁰⁶, okun ardından kılıca ve kalkana nasıl geçilmesi gerektiği ve bunların yerde bulunan alçak ve yüksek hedeflere ne surette ve ne şekilde “çalınması” gerektiği¹⁰⁷, süvarinin vazgeçilmez silahı olan bozdoğan ve mızrağın nasıl kullanılması gerektiği¹⁰⁸ tafsilatıyla anlatılmıştır. Bu esere ek olarak, yazarı Anonim olan Silahşorname adlı eserde yer alan bilgilerin Guzât ile hemen hemen aynı olması, klasik dönem süvari taliminin nasıl olması gerektiğini görmemizi sağlar.¹⁰⁹

Sonuç

Şifahi süvari geleneğinden gelen Osmanlı Beyliği için devletleşmenin önemli adımlarından birisi de hiç kuşkusuz talimli bir orduya sahip olmaktır. Zira Kuruluş Devri'nden itibaren “usta-çırak” ilişkisi şeklinde harp etme tecrübelerini bir alt nesle aktaran alplardan, belli eserler ışığında düzenli talim yaparak zafer kazanan bir orduya geçişin sırrı burada gizli olmalıdır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi incelendiğinde buradaki savaş usullerinin klasik bozkır harp usulü şeklinde planlanarak uygulanması şifahi süvari geleneğinin bu Türkmenler üzerindeki etkisini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Kuruluş devrindeki harp usulüne bakıldığında karşımıza çıkan bir diğer önemli nokta ise raiyyetzade kökenli olup, Osmanoğullarına ihtida eden feodal beylerin varlığıdır. Söz konusu beylerin, klasik Roma harp usulünde önemli bir unsur olan piyade unsurunu Orhan Gazi devrinden itibaren Osmanlı ordusuna dahil etmeleri, Osmanlı harp usulündeki değişimin anlaşılmasını sağlayacaktır. Çünkü 1329 yılında cereyan eden Palekanon Savaşıyla beraber ilk kez muharebelerde görülmeye başlanan piyade unsuru, bundan sonraki bütün

¹⁰³ Matrakçı Nasuh, *Tuhfetü'l – Guzât*, Yay. Haz. Ümran Karadeniz, TTK Yayınevi Ankara 2019.

¹⁰⁴ Matrakçı Nasuh, *Tuhfetü'l – Guzât*, s. 20-21.

¹⁰⁵ Matrakçı Nasuh, *Tuhfetü'l – Guzât*, s. 22.

¹⁰⁶ Matrakçı Nasuh, *Tuhfetü'l – Guzât*, s. 23.

¹⁰⁷ Matrakçı Nasuh, *Tuhfetü'l – Guzât*, s. 24.

¹⁰⁸ Matrakçı Nasuh, *Tuhfetü'l – Guzât*, s. 25-26.

¹⁰⁹ Karadeniz, *a.g.m.*, s. 4-5-6-7.

savaşlar içinde önemli bir yere sahip olacaktır. Sultan I. Murad devrine kadar düzenli bir süvari ve piyade talimi anlayışının hâkim olmadığını, bu devrin öncesine dair bir harp talimi eseri olmayışından anlamak mümkündür. İlk kez 1410 yılına tarihlenen Umdetü'l-Mütenasilin isimli okçuluk eseri Osmanlı ordusu için talimnamelerin devreye girmeye başladığını görmemizi sağlar. Bu eserin yazılmasından hemen önce yaşanan I. Kosova Meydan Muharebesi, Osmanlı harp usulü bakımından meselemizin izahı için bir ders niteliğinde olmuştur. Öyle ki, talimsiz yeniçeri ve süvarinin ilk kez bir arada kullanıldığı bu savaşta, piyade unsurunun az kalsın devletin felaketine sebep olacak olması furusiye eserlerinin öneminin anlaşılması için bir vesile olmuştur. İşte bu anlayışla şekillenen yeni harp usulünün ilk tatbiki 1444 Varna Meydan Muharebesi olacaktır. Ateşli silahlarla donatılan Osmanlı piyadesi ve süvarinin ilk kez insicamla muharebe etmesi zaferi Osmanlılara getirmekle beraber, onları süvari odaklı harp anlayışına sahip olan diğer çağdaşlarından da ayırmıştır. Bu çağdaşların başında gelen Safeviler de tıpkı Osmanlılar gibi sözlü süvari/Türkmen harp geleneğinden gelmektedir. “*Kurucular Konseyi*” içinde büyük bir çoğunluğu oluşturan Türkmen unsurlar Safevi tarikatının, bir süvari devleti haline gelmesinde birincil role sahiptir. Bu devletin henüz tarikatkenki şeyhlerinden olan Şeyh Haydar’ın müritlerine harp talimi yaptırması, tekke geleneği çerçevesinde bu talimlerin yazılı hale gelmesine yol açmıştır. Yazılı hale gelen bu eserler, İran coğrafyasının ilk furusiye eserleri olması bakımından oldukça önemlidir. Ancak, süvari geleneği çerçevesinde kurulan Safevilerin, yine buldukları coğrafya gereği piyade odaklı ordularla karşılaşmadan, harp usulünü geliştirmesi kısa vadede ciddi sorunlara sebep olacaktır. Yazımı tam da bu tarihlere dek gelen ve Şerafeddin Musa tarafından kaleme alan Osmanlı müellifinin 1500’de yazdığı Silahşorname isimli eseri, Osmanlı süvari taliminin anlaşılması için oldukça önemlidir. Rumi’nin eserinde yine çalışmanın ana konusunu oluşturan süvari talimine dair önemli hususlar mevcuttur. Bunlar arasında kılıç, mızrak, bozdoğan ve kalkanın at belinde kullanımı, dizgin, mahmuz gibi süvarinin temel gereksinimlerinin kullanımı, savaş atı yetiştirme, ata binme ve at üzerinde düşmanla nasıl savaşılması gerektiği anlatılmaktadır. Söz konusu süvari geleneğinin iki temsilcisi olan Osmanlı ve Safevilerin ilk kez karşı karşıya geldiği Çaldıran Meydan Muharebesi bu yüzden oldukça önemlidir. Hem aynı gelenekten gelen hem de benzer tarihlerde eserler telif etmeye başlayan bu iki devletin savaşında, kaderi değiştiren ateşli silahlara sahip olan Osmanlı piyadesi ve bu silahların çıkarttığı korkunç sese talimli olan

(ATAD)

Osmanlı atları olmuştur. Çaldıran'dan hemen iki ve üç yıl sonra yaşanan Mercidabık ve Ridaniye Meydan Muharebeleri, furusiyeler de yer alan süvari talimindeki cündilik (süvarilik ilmi) konusunda çağdaşları arasında açık ara önde olan Memlükler ile, yine aynı furusiye talimlerini uygulayan ancak ateşli silah kullanan piyadeleri de ordusuna entegre eden Osmanlıları karşı karşıya getirmiştir. Mercidabık (1516)'ın hemen akabinde yaşanan Ridaniye Meydan Muharebesi (1517)'nin de Osmanlılarca kazanılması Osmanlı harp usulündeki değişimin izahı için oldukça önemlidir. Bu savaştan hemen sonra, kendisini Memlük sultanı ilan eden Emir Kurtbay'ın Osmanlı padişahı Sultan I. Selim'e savaş sonrası yolladığı name de, ateşli silah kullanıp namertlik etmiş ama en azından şimdi namertlik etmiş olmasına karşın en azından şimdi mertlik edip kendisi ile at sırtından dövüşmeye çağırması, Memlüklerin kadim süvari talimine ve usulüne bağlılığını görmemizi sağlar. şifahi süvari geleneği ve klasik bozkır harp usulü talimine aşına olan devletler sadece Osmanlı, Safevi ve Memlükler değildi elbette. Osmanlılar için 1400'lü yıllardan itibaren ciddi sorun olan Macarlarla 1526 yılında gerçekleşen Mohaç Meydan Muharebesi'nin analizi oldukça önemlidir. Söz konusu zaman diliminde yazıldığı tahmin edilen ve müellifi olarak da Aristo kabul edilen, Adab-ı Harp ve Üslub-ı Ceng isimli eserde bu nokta da önem kazanmaktadır. Zira söz konusu eserde ordunun olası durumlarda nasıl bir pozisyon alması gerektiği, coğrafya faktörü, düşmanı nasıl bir süvari ve piyade taarruzu uygulanarak yenilgiye uğratmanın yolu, piyade ve süvari unsurlarının nasıl yerleştirilmesi ve bunların taliminin nasıl yapılması gerektiği eserde ifade edilmiştir. Mohaç Meydan Muharebesi'nin de tıpkı bu eserde anlatılan harp hilelerinden biri kullanılarak kazanılmış olduğu hakikati, söz konusu eserle beraber okunduğunda eserin süvari talimi için ne kadar önemli olduğunu görmemizi. Bu bilgiye ek olarak, Mohaç'ta ateşli silah kullanan Osmanlı piyadesinin zaferin kazanılmasındaki yadsınamaz rolü, bu birliklerin kısa süre içinde Osmanlı'da değişen harp usulünün parlayan yıldızı konumuna getirecektir. Bu konum, Avrupa ordularının artık Osmanlı ile bir meydan muharebesine girmek istemeyerek kalelerine çekilmesine ve yeni usulün kale kuşatması üzerine kurgulanmasına giden yolda yeniçerilerin daha da ön plana çıkmasına sebep olacaktır. Söz konusu parlayan yıldızın yanında artık sönmeye yüz tutmuş olan bir başka yıldız mevcuttur. Bu yıldız ise Osmanlı süvarisi olacak ve yüz yirmi dört yıl içinde süvariler kendilerini cephe gerisinin bir unsuru olarak bulacaktır. Askeri Devrimin bu safhası, Osmanlı tarihi için sondan bir önceki durak olacaktır. Mohaç'ın kazanılmasından dört yıl sonra yani 1530 yılında Matrak ustası Nasuh Efendi tarafından kaleme alınan Tuhfetü'l – Guzat

isimli eseri ve yazarı anonim olan Silahşorname, süvari taliminin nasıl olması gerektiğini tüm tafsilatıyla anlatmaktadır. Bu eserlerden anlaşılan şudur ki, bir zamanların zafer atlıları artık yavaş yavaş törensel gösterilerde hünerlerini sergilemekte ve furuşiyeye eserleri de buralardaki talimlerin nasıl olması gerektiğini anlatmak için kaleme alınmaktadır.

Tüm bu bilgiler ışığında denilebilir ki, Klasik Dönem furuşiyeye eserlerinin transkribe edilmesi, edilirken de yazılan talimlerin doğru anlaşılıp izah edilmesi Osmanlı ordusu için kilit role sahip süvarinin taliminin anlaşılması için oldukça önemlidir. Bu önem, bugüne değin üzerinde fazla durulmamış Osmanlı süvarisinin muharebe meydanındaki etkinliği, talimi ve zaferlerdeki rolünün izahı için adeta bir "büyüteç" görevi ifa etmektedir. Bu eserlerin bilhassa sipahi terekeleri, kütüphane ve arşiv vesikaları arasında daha detaylı çalışmalarla tespit edilerek muharebelerin üzerine konulması meselenin tüm teferruatıyla anlaşılmasını sağlayacaktır. Yine söz konusu furuşiyelerdeki talimlerin, Türkiye'de henüz yaygınlaşmamış olan "Deneysel Tarih" anlayışı içinde pratik uygulamasının yaptırılarak bunun kayıt altına alınması klasik dönem süvari taliminin zorluğu, şekli ve uygulanabilirliğinin anlaşılması için askeri tarih literatürüne önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Agoston, Gabor, "Büyük Meydan Muharebelerinde Uygulanan Strateji ve Taktikler", XV. Ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler, Yay. Haz. Abdülkadir Özcan, İsmail Kurt, Seyit Ali Tüz, Ensar Yayınevi, İstanbul 1997.
- Agoston, Gabor, Osmanlı'da Savaş ve Serhad, Çev. Ve Yay. Haz. Kahraman Şakul, Timaş Yayınevi, İstanbul 2013.
- Ahmed Ağa, Ahmed Ağa'nın Viyana Kuşatması Günlüğü, Yay. Haz. Richard F. Kreutel – Esat Mermi Erendor, Epsilon Yayınevi, İstanbul 2005.
- Ahmet Refik, Osmanlı Zaferleri, Timaş Yayınevi, İstanbul 1996.
- Anonim, Anonim Osmanlı Tarihi (1299-1512), Yay. Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2015.
- Anonim, Anonim Selçuknâme, Çev. Ve Yay. Haz. Halil İbrahim Gök-Fahrettin Coşguner, Atıf Yayınları, Ankara 2014.
- Anonim, Gazavat-ı Sultan Murad b. Mehmed Han, Yay. Haz. Hâlıl İnalçık-Mevlûd Oğuz, TTK Yayınevi, Ankara 1989.
- Arıç, M. Hilmi, 17. Asrın İkinci Yarısında Osmanlı Savaş Tekniğı ve Tımarlı Sipahiler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2010.
- Aristoteles, Âdâb-ı Harb ve Üslûb-ı Ceng, Yay. Haz. Özer Şenödeyici, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2014.
- Aşık Ali Paşa, Garibname, Yay. Haz. Kemal Yavuz, C.2/II, TDK Yay., İstanbul 2000.
- Aşıkpaşazade, Aşıkpaşazade Tarihi, Yay. Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2013.
- Babinger, Franz, "Safiy-ed-Din", MEB İ.A., C.10, İstanbul 1967.
- Behiştî Ahmed Çelebi, Tarih-i Behiştî, C.2, Yay. Haz. Fatma Kaymaz, Ed. Mertol Tulum, TTK Yayınevi, Ankara 2016.
- Cezar, Mustafa, Mufassal Osmanlı Tarihi, C.2, TTK Yayınevi, Ankara 2011.
- Çavdaroğlu, Burhan Erhan, "Selçuklu Harp Sanatının İncelenmesi; 1116 Bolvadin Muharebesi Örneğı", Bolvadin Araştırmaları 1, Eğitim Yayınevi, Konya 2018.
- Çavdaroğlu, Burhan Erhan, "Askerî Dönüşüm Çağında Mercidabık ve Ridaniye Savaşları Üzerine Bir Tahlil", Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, V/14, 2017.

- Çavdaroğlu, Burhan Erhan, Değişen Harp Usulü Karşısında Osmanlı Ordusu: Tımarlı Sipahiler ve Yeniçeriler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2021.
- Çetin, Altan, Memlûk Devletinde Askeri Teşkilat, Eren Yayınevi, İstanbul 2007.
- Emecen, Feridun M., "Mercidabık", DİA, C.10, Ankara 2004.
- Emecen, Feridun M., "Varna Muharebesi", DİA, C.42, İstanbul 2012.
- Emecen, Feridun M., İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, Timaş Yayınevi, İstanbul 2012.
- Emecen, Feridun M., Osmanlı Klasik Çağında Savaş, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.
- Erdoğan, Eralp, Safevi Devleti'nin Askeri Teşkilatı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015.
- Ertük, Bahaddin, Eski Türk Seferleri, Askeri Fabrika Basımevi, Ankara 1984.
- Firdevsî-i Rûmî, Silahşorname, Yay. Haz. Bekir Biçer, Çizgi Kitapevi, Konya 2011.
- Georges Pachymeres, Bizanslı Gözüyle Türkler, Çev. İlcan Bihter Barlas, İlgî Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2009.
- Gregory Ebu'l Ferec, Abu'l Farac Tarihi, Çevr. Ö.R. Doğrul, I-II, Ankara, 1978.
- Gündüz, Tufan, "Şah İsmail", TDV İ.A., C.XXXVIII, İstanbul 2010.
- Hammer, Joseph Von, Büyük Osmanlı Tarihi, Tercüme Mümin Çevik, I-XVIII, Üçdal Hikmet Neşriyat, "tarihsiz", C.4.
- Haydar Çelebi, Haydar Çelebi Ruznamesi, Nşr. Yavuz Senemoğlu, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1976.
- Irmak, Ali, Osman Gazi ve Orhan Gazi Devri Osmanlı-Bizans Münasebetleri, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 1994.
- İnalçık, Halil, "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi", Osmanlı Beyliği, Ed. Elizabeth A. Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.
- İnalçık, Halil, "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", Osmanlı Ansiklopedisi, C.1, Ankara 1999.
- İnalçık, Halil, Devlet-i 'Aliyye I, İş Bankası Yayınevi, İstanbul 2015
- İnalçık, Halil, Hicri 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid, TTK Yayınevi, Ankara 1987.
- Kafadar, Cemal, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu İki Cihan Aresinde, Çev. Ceren Çıkin – Yay. Haz. Mehmet Öz, Birleşik Yayınevi, Ankara 2010.

- Karadeniz, Ümran, "Silahşorluğa Dair Önemli Bir Kaynak: Anonim Silahşorluk Risalesi", TTK Belgeler Dergisi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, C. XXXVIII, S. 38, Ankara 2013.
- Karadeniz, Ümran, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Savaş Oyunları ve Silahşorluk Gösterileri", Uluslararası Savaş ve Kültür Sempozyumu Bildiri Kitabı, Ankara 2017.
- Kemal Paşazade, Tevarih-i Al-i Osman, X. Defter, Yay. Haz. Şerafettin Severcan, TTK Yayınevi, Ankara 1996.
- Kesik, Muharrem, At Üstünde Selçuklular, Timaş Yayınevi, İstanbul 2014.
- Kılıç, Şahin, Bizans Kısa Kronikleri (Chronica Byzantina Breviora) Osmanlı Tarihinin Bizanslı Tanıkları, İthaki Yayınevi, İstanbul 2013.
- Kolçak, Özgür, XVII. Yüzyıl Askerî Gelişimi ve Osmanlılar: 1660-1664 Osmanlı-Avusturya Savaşı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012.
- Matrakçı Nasuh, Tarih-i Ali Osman, Yay. Haz. Göker İnan, Ed. Erhan Afyoncu, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2019.
- Matrakçı Nasuh, Tuhfetü'l – Guzât, Yay. Haz. Ümran Karadeniz, TTK Yayınevi Ankara 2019.
- Mevlana Mehmed Neşri, Cihânnümâ, Yay. Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2013.
- Muhammed b. Şeyh Mustafa, Umduetü'l Mütenazilin, Yay. Haz. Mehmet Yastı, Palet Yayınları, Konya 2016.
- Murphey, Rhoads, Osmanlı'da Ordu ve Savaş, Homer Kitapevi, İstanbul 2007.
- Oruç Bey, Oruç Beğ Tarihi, Yay. Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2014.
- Özünlü, Emine Erdoğan, Ayntâb Sipahileri, Berikan Yayınevi, Ankara 2011.
- Solakzade, Solakzade, Solakzade Tarihi, C. 2, Nşr. Vahid Çabuk, Sevinç Matbaası, Ankara 1989.
- Şenol, Asiye, Osmanlı-Safevî İlişkileri ve Çaldıran Savaşı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2018.
- Şükrî-i Bitlîsî, Selim-Nâme, Yay. Haz. Ahmet Uğur İstanbul 1995.
- Tansel, Selahattin, Yavuz Sultan Selim, TTK Yayınevi, Ankara 2016.
- Tokalak, İsmail, Bizans Osmanlı Sentezi, Asi Kitapevi, İstanbul 2017.
- TSMA D.5641/1.
- TSMA, D.5641.

Uyar Mesut – Erickson Edward J., Osmanlı Askerî Tarihi, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.
Üçel-Aybet, Gülgün, Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu (1530-1699), İletişim Yayınevi, İstanbul 2010.

EKLER

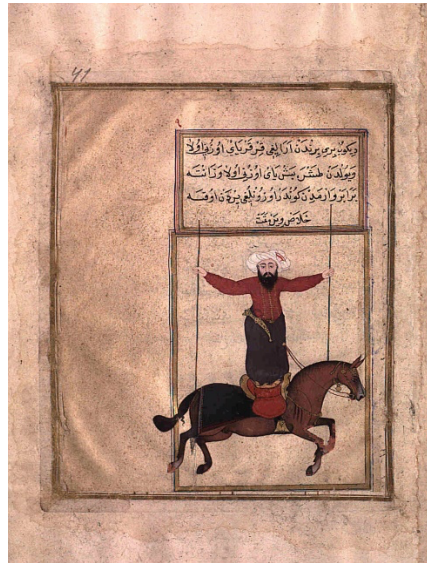
Ek-1: Firdevsî Rumi: Silahşorname

(ATAD)

Ek-2: Matrakçı Nasuh: Tuhfetü'l-Gûzat

Burhan Erhan ÇAVDAROĞLU
Klasik Çağ Osmanlı Harp Usulünde Süvari Talimi; Furusiyeler Üzerinden Bir Tahkik

